

**Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Privatinės teisės katedra**

Justinos Jarošiūtės,
II kurso, Europos Sąjungos verslo teisės
studijų šakos studentės

Magistro darbas

Kapitalo judėjimo laisvės reikšmė civiliniams teisiniams santykiams

Vadovas: dr. Stasys Drazdauskas
Recenzentas: dr. Laurynas Didžiulis

Vilnius
2016

TURINYS

SANTRUMPŲ SĄRAŠAS.....	2
ĮVADAS	3
1. KAPITALO JUDĖJIMO LAISVĖS RAIDOS ISTORINIAI ASPEKTAI	7
1.1. Kapitalo judėjimo laisvės vystymosi reikšmė 1990 – 1998 m.	8
1.2. Kapitalo judėjimo laisvės vystymosi reikšmė 1999 – 2002 m.	10
2. LAISVAS KAPITALO JUDĖJIMAS KAIP VIENA IŠ EUROPOS SĄJUNGOS LAISVIŲ	12
2.1. Kapitalo bei mokėjimų sąvokų samprata ir atskyrimas	14
2.2. Laisvo kapitalo judėjimo įtaka kitoms ES laisvėms	16
2.3. Kapitalo judėjimo laisvės įgyvendinimas ES valstybėse narėse	18
3. KAPITALO JUDĖJIMO LAISVĖS REIŠMĖ ATSKIRŲ CIVILINĖS TEISĖS OBJEKTŲ ATŽVILGIU	21
3.1. Investicijos į nekilnojamąjį turtą.....	23
3.1.1. Investicijų į nekilnojamąjį turtą reguliavimo sritis	23
3.1.2. Investicijų į nekilnojamąjį turtą reguliavimo draudimai.....	25
3.1.3. Investicijų į nekilnojamąjį turtą reguliavimo ribojimų pateisinimai ..	27
3.2. Operacijos vertybiniais popieriais	29
3.3. Dividendų gavimas ir apmokestinimas kitoje valstybėje narėje.....	34
3.4. Finansinių paskolų ir kredito teikimas.....	37
3.5. Asmeninio kapitalo judėjimai.....	41
4. KAPITALO JUDĖJIMO LAISVĖS ĮTAKA CIVILINIAMS TEISINIAMS SANTYKIAMS SU TREČIOSIOMIS ŠALIMIS	45
IŠVADOS	49
ŠALTINIŲ SĄRAŠAS	50
SANTRAUKA.....	55
SUMMARY	56

SANTRUMPŲ SĄRAŠAS

EB Sutartis - Europos bendrijos steigimo sutartis

ECB - Europos Centrinis Bankas

ECBS - Europos centrinių bankų sistema

EEB – Europos ekonominė bendrija

EK, Komisija – Europos Komisija

EPI - Europos pinigų institutas

EPS - Ekonominė ir pinigų sąjunga

ES – Europos Sąjunga

ES Sutartis – Europos Sąjungos sutartis

SESV – Sutartis dėl Europos Sąjungos veikimo

Teisingumo Teismas, Teismas – Europos Sąjungos Teisingumo Teismas

Direktyva - 1988 m. birželio 24 d. Tarybos direktyva 88/361/EEB

IVADAS

Kapitalo judėjimo atvirumas yra svarbus veiksnys ekonomikos augimui bei vystymuisi Europos Sąjungoje. Sudarant palankias sąlygas kapitalo judėjimui tarp valstybių narių, kapitalo srautai yra efektyviau paskirstomi. Laisvas kapitalo judėjimas suteikia galimybę Europos piliečiams diversifikuoti savo pajamas ir sumažinti riziką, tokiu būdu optimizuojant taupymo bei investicinius sprendimus. Galimybių spektras šiems veiksams atlikti yra gana platus ir didžioji dauguma jų patenka į civilinių teisinių santykių reguliavimo sritį: 1) sandorių sudarymu ir su jais susijusių pervedimų vykdymu 2) vertybinių popierių įsigijimu ar perleidimu iš įmonių, esančių kitose valstybėse narėse 3) investavimu ten, kur gaunama didžiausia investicinė grąža 4) nekilnojamojo turto įsigijimu bei kitais veiksmais, susijusiais su tiesioginėmis investicijomis¹ kitose valstybėse narėse. Nuo pat Europos ekonominės bendrijos steigimo (Romos sutarties) iki šių dienų kapitalo judėjimo laisvės liberalizavimu buvo siekiama kuo efektyviau panaudoti gamybos veiksnius, taip užtikrinant ekonominę bei socialinę integraciją, kuri neegzistuoja be pradinės sudedamosios dalies – civilinių teisinių santykių subjektų atliekamų veiksmų, susijusių su kapitalo judėjimais. Tačiau šiame kapitalo judėjimo liberalizavimo procese išvelgiama problematika, siejama su valstybių narių protekcionizmu, supriešinant jį su ES *acquis*. Šiuo Europos Sąjungos teisės normų įgyvendinimo pasyvumu, kapitalo judėjimo laisvės reikšmė yra sumažinama ir tuo pačiu užkertamas kelias pagrindinio ES bendrosios vidaus rinkos principo įgyvendinimui. Tačiau Teisingumo Teismas nustatė prielaidą, kuria įgyvendina tikslą plėtoti ir palaikyti pusiausvyrą tarp laisvų, konkurencingų rinkų ir kai kurių valstybių narių protekcionistinių veiksmų siekiant išlaikyti autonomiją vidaus ekonominės politikos srityje.²

Temos aktualumas. Užsienio kapitalas yra vienas iš svarbiausių sėkmingo ne tik Lietuvos, tačiau ir kiekvienos valstybės narės ekonomikos augimo ir įsiliejimo į tarptautinę rinką veiksnių. Kapitalo judėjimo laisvės įtvirtinimas teoriniu bei praktiniu požiūriu tapo itin aktualus ne tik pačioms valstybėms narėms, tačiau ir fiziniams bei juridiniams asmenims, kurių atliekami veiksmai yra reglamentuojami ES laisvą kapitalo judėjimą užtikrinančiomis normomis. Atsižvelgiant į tai, jog dauguma šių veiksmų sudaro civilinių teisinių santykių reguliavimo objektą, šios laisvės pozityvusis efektas yra

¹ Tiesioginių investicijų sąvoka aiškinama Tarybos direktyvos 88/361/EEB I priedo paaiškinimų skyriuje, kuriame ši sąvoka apibrėžiama kaip "Fizinių asmenų arba komercinių, pramonės ar finansinių įmonių daromos visų rūšių investicijos, kurios skirtos ilgalaikiams tiesioginiams ryšiams tarp asmens, suteikiančio kapitalą, ir verslininko ar įmonės, kuriems suteikiamas kapitalas ekonominei veiklai, užmegzti ar palaikyti. Taigi, ši sąvoka turi būti suprantama plačiausiaja prasme."

² Dr. RINGE, W. G., *Domestic company law and free movement of capital: nothing escapes the European Court?* Legal Research Paper Series, Paper No 42/2008, p. 4.

nenuginčijamas. Be to, didėjantys konfliktai tarp valstybių narių, siekiant apsaugoti strateginius viešuosius interesus ir kapitalo judėjimo laisvės bei kylančios įtampos tarp vidaus politinės valios ir supranacionalinių teisinių įsipareigojimų, norint išlaikyti tam tikrą galią ir išvengti kai kurių apribojimų³, nustatytų kapitalo judėjimo laisvės, šios laisvės daromos reikšmės civiliniams teisiniams santykiams nustatymas ir analizė leistų įvertinti dabartinę situaciją bei galimus sprendimo būdus. Europos Bendrijos Sutarties 56 straipsnis, kuris buvo pakeistas į SESV 63 straipsnį, uždraudžia visus kapitalo judėjimo ir mokėjimų tarp valstybių narių apribojimus. Tai sudaro itin svarbų poreikį civilinių teisinių santykių subjektams žinoti galimus bei draudžiamus elgesio modelius praktiniu aspektu, kadangi bet kuris nacionalinis teisės aktas, kuriuo civilinių teisinių santykių subjektams būtų užkertamas kelias laisvai sudaryti sutartis, susijusias su tiesioginiais kapitalo judėjimo srautais tarp valstybių narių, iš esmės būtų prilyginamas draudžiamiems apribojimams, dėl kurių galėtų būti pradėtos teisminės procedūros.

Darbo tikslas. Pagrindinis darbo tikslas – remiantis teisės doktrina bei Teisingumo Teismo praktika, išanalizuoti fundamentalius kapitalo judėjimo laisvės principo elementus bei atskleisti kaip jie, sąveikaudami kartu ir atskirai, daro įtaką civilinių teisinių santykių dalyviams bei patiems civiliniams teisiniams santykiams juos liberalizuojant arba varžant, kartu nustatant šios įtakos teigiamus bei neigiamus aspektus bei jos mastą.

Darbo uždaviniai.

1. Išanalizuoti kapitalo judėjimo laisvės esminius elementus, atskleidžiant koks valstybių narių taikomas elgesio modelis, susijęs su kapitalo judėjimais, yra suderinamas su ES teisės aktų normomis bei reikalavimais.
2. Įvertinti kokią svarbą kapitalo judėjimo laisvės liberalizavimas turi civilinių teisinių subjektų vykdomos veiklos atžvilgiu bei atskleisti šios laisvės liberalizavimo teigiamus ir neigiamus aspektus.
3. Įvertinti valstybių narių taikomų ribojimų santykiams, susijusiems su kapitalo judėjimais, apimtį.
4. Atskleisti kokias pasekmes turi kapitalo judėjimo laisvės ribojimai bei šios laisvės įgyvendinimas atskirų civilinių teisinių santykių objektų atžvilgiu.

Objektas. Darbo tyrimo objektas yra pirminiais bei antriniais Europos Sąjungos teisės šaltiniais reglamentuojamos kapitalo judėjimo laisvės teisinių pagrindų (taisyklių, nustatančių ribojančias priemones, ribojimų pateisinimus) poveikis Europos Sąjungos

³ BENYON, F. S. *Direct Investment, National Champions and EU Treaty Freedoms. From Maastricht to Lisbon*. Oxford: Hart, 2010, p. 24.

valstybių narių civiliniams teisiniams santykiams, suprantamiems Lietuvos Respublikos teisės prasme. Kadangi civiliniai teisiniai santykiai susideda iš trijų elementų: subjektų, turinio, objekto, šio darbo objektu autorius pasirinko kapitalo judėjimo laisvės reikšmės civiliniams teisiniams santykiams nustatymą per civilinių teisiųjų santykių objekto prizmę, kadangi šiuo būdu susistemintos darbo išvados visapusišką atskleistų kapitalo judėjimo laisvės sritį.

Metodai. Siekiant įgyvendinti darbe iškeltus uždavinius, pasitelkti teisės mokslo pripažinti ir visuotinai taikomi metodai, kurių pagrindinis - sisteminės analizės metodas. Šiuo metodu siekiama išskaidyti kapitalo judėjimo laisvės elementus, vėliau juos išsamiai nagrinėjant atskirai ir kaip vientisą reiškinį, kadangi kapitalo judėjimo laisvės reikšmės platesniame kontekste neįmanoma nustatyti neišanalizavus atskirų civilinių teisiųjų santykių segmentų. Antra, lyginamojo metodo būdu laisvo kapitalo judėjimo nuostatos palyginamos su valstybių narių nacionalinių nuostatų atitikmeniu, tokiu būdu išskiriant apibendrintas koncepcijas bei išryškinant esminius reglamentavimo (ne)atitikimus. Taip pat, šio metodo būdu, teoriniu požiūriu lyginamos skirtingų autorių nuomonės, susijusios su kapitalo judėjimų reglamentavimu, kartu pateikiant apibendrintas išvadas. Trečia, šiais palyginimais nustatomas teisinis indeksas, kurio pagalba identifikuojami ir įvertinami nacionaliniai teisiniai apribojimai tarpvalstybiniais kapitalo judėjimams.

Darbe taip pat naudojamas teisiųjų dokumentų analizės metodas, kuris yra itin svarbus rengiant darbą, kadangi juo darbo autorius rėmėsi analizuodamas pagrindinius informacijos šaltinius, vertinant teisės aktuose bei Teisingumo Teismo praktikoje įtvirtintas nuostatas, kurios daro tiesioginę įtaką civiliniams teisiniams santykiams. Siekiant darbo išbaigtumo bei norint kritiškai įvertinti teisės normų turinį, kartu pasitelkiamas loginis analitinis metodas bei teleologinis metodas, kurio pagalba aiškinti su kapitalo judėjimo laisve susijusių teisės aktų tikslai, suformuluoti teisės akto preambulėje ar atskiruose teisės akto straipsniuose. Istorinio mokslinio tyrimo metodo taikymas būtinas siekiant išanalizuoti galiojusius norminius teisės aktus, reglamentavusius kapitalo judėjimo laisvę bei analizuojant jos kilmę, raidos eigą, įvertinti tikslo formavimosi prielaidas, kurioms esant ši laisvė keitėsi. Taikant istorinį metodą analizuojamas kapitalo judėjimo laisvės formavimasis nuo Ekonominės ir pinigų sąjungos formavimosi pradžios iki šių dienų. Apibendrinimo metodas pasitelktas sisteminant išanalizuotą informaciją, formuluojant esminius tyrimo teiginius bei pateikiant apibendrinančias išvadas.

Darbo originalumas. Darbo originalumą apibrėžia tai, jog šiame darbe nagrinėjama kapitalo judėjimo laisvės reikšmė konkrečiai sričiai - civiliniams teisiniams

santykiams, o ne apskritai ekonomikai ar socialinei politikai. Šia tema nėra detalesnių mokslinių tyrinėjimų, susistemintos Lietuvos ar užsienio literatūros, todėl galima teigti, jog nagrinėjama tema bei pateikiamos išvados yra originalios ir analizuojamos pirmą kartą. Atsižvelgiant į tai, jos leistų geriau suprasti reglamentuotą Europos Sąjungos teisę teoriniu bei praktiniu požiūriu.

Svarbiausi šaltiniai. Siekiant įgyvendinti darbe iškeltą tikslą bei uždavinius, pasitelkti pirminės ir antrinės ES teisės šaltiniai, taip pat specialioji, norminė literatūra. Pagrindinis darbo šaltinis, padedantis atskleisti kapitalo judėjimo reikšmę civiliniams teisiniams santykiams – Teisingumo Teismo praktika, kurios analizė leidžia daryti aktualiausias ir tiksliausias išvadas darbo nagrinėjimo srityje. Neabejotinai svarbiausi šaltiniai, naudoti darbe – Europos Sąjungos sutartis bei Sutartis dėl Europos Sąjungos veikimo, kartu su sutarčių protokolais ir priedais. Fundamentaliu norminiu šaltiniu kapitalo judėjimo laisvės įgyvendinimo srityje laikoma 1988 m. birželio 24 d. Tarybos direktyva 88/361/EEB dėl Sutarties 67 straipsnio įgyvendinimo, kurios nuostatos buvo ne kartą aptariamose darbe. Be šių pamatinių kapitalo judėjimo laisvę detalizuojančių šaltinių, darbe taip pat remtasi įvairių mokslininkų teisine doktrina, išdėstyta monografijose, straipsniuose, vadovėliuose, kurių pagrindiniai: Catherine Barnard - Europos Sąjungos materialinė teisė: keturios laisvės, Cairns Walter - Europos Sąjungos teisės įvadas, Mohamed Sideek - European Community Law on the Free Movement of Capital and the EMU. Taip pat darbo temos atskleidimui naudoti aktualūs elektroniniai dokumentai, prieinami per internetinę prieigą, kurių pagrindinis – Europos Parlamento oficialus tinklapis su jame pateiktomis apžvalgomis, teisės aktualijų naujienomis bei pranešimais.

1. KAPITALO JUDĖJIMO LAISVĖS RAIDOS ISTORINIAI ASPEKTAI

Laisvas kapitalo judėjimas – viena iš naujausių Europos Sąjungos sutartimi (toliau - ES Sutartimi) įtvirtintų laisvių, o taip pat ir plačiausiai taikoma dėl unikalaus trečiųjų šalių aspekto, kuris bus aptariamasis ketvirtame darbo skyriuje. Kadangi kapitalo judėjimai buvo glaudžiai susiję su valstybių narių ekonomine ir pinigų politika, kapitalo liberalizavimas užtruko ilgiau nei asmenų, paslaugų ir prekių liberalizavimas⁴. Iš pradžių visiškai kapitalo judėjimo liberalizavimas ES sutartyse nebuvo numatytas. Valstybės narės turėjo panaikinti tik tiek apribojimų, kiek buvo reikalinga vidaus rinkos veikimui užtikrinti (EB Sutarties 67 str.). Kadangi EB Sutarties 67 str. 1 dalimi nuo pereinamojo laikotarpio pabaigos kapitalo judėjimo apribojimai nebuvo panaikinti⁵, juos panaikinti buvo palikta Tarybai direktyvų, priimamų remiantis 69 straipsniu, pagrindu.⁶

Nors Ekonominė ir pinigų sąjunga (toliau – EPS) turėjo būti sukurta iki 1980 m., Europos Sąjungos Teisingumo Teismas (toliau – Teisingumo Teismas) 1981 m. priėmė sprendimą *Casati* byloje, kurioje buvo pabrėžta, jog laisvas kapitalo judėjimas skiriasi nuo prekių, paslaugų ar asmenų judėjimo. Jis turi būti užtikrinamas tik tiek, jog netrukdytų laisvam vidaus rinkos funkcionavimui.⁷ Didesnių pokyčių kapitalo judėjimo laisvės liberalizavimo srityje atsirado tik 1988 m. birželio 24 d. priėmus Tarybos direktyvą 88/361/EEB⁸, kuri įtvirtino “visišką kapitalo judėjimo liberalizavimą”.⁹ Šia direktyva buvo siekiama ne tik panaikinti išlikusius laisvo kapitalo judėjimo apribojimus, skatinti civilinę apyvartą Europos Sąjungos (toliau – ES) viduje bei su trečiosiomis šalimis, tačiau ir užtikrinti, jog kapitalo pervedimai būtų atliekami tokiu pat valiutų keitimo kursu kaip ir tas, kuris taikomas einamosioms operacijoms. Be to, ja reikalaujama panaikinti visas diskriminacines priemones, tokias kaip investuotojams taikomi skirtingi mokesčių tarifai.¹⁰ Direktyvoje buvo numatyta vadinamoji apsaugos sąlyga, pagal kurią valstybės narės galėjo imtis apsaugos priemonių, kai trumpalaikiai išskirtinės apimties kapitalo judėjimai iš esmės trukdė įgyvendinti pinigų politiką. Vis dėlto, tokios priemonės

⁴ Europos Teisingumo Teismas. 1981 m. lapkričio 11 d. sprendimas *Casati* C- 403/03, ECR 2595.

⁵ BARNARD, C., *Europos Sąjungos materialinė teisė: keturios laisvės*. Vilnius: Eugrimas, 2006, p. 322.

⁶ Europos Teisingumo Teismas. 1981 m. lapkričio 11 d. sprendimas *Casati* C- 403/03, ECR 2595; 1995 m. lapkričio 14 d. sprendimas *Svensson and Gustavsson v. Ministre du Logement et de l'Urbanisme* C-484/93, ECR I-3955; 1997 m. liepos 9 d. sprendimas *Société civile immobilière Parodi v. Banque H. Albert de Bary et Cie* C-222/95, ECR I-3899.

⁷ Europos Teisingumo Teismas. 1981 m. lapkričio 11 d. sprendimas *Casati* C- 403/03, ECR 2595, 10 punktas.

⁸ 1988 m. birželio 24 d. Tarybos direktyva 88/361/EEB dėl Sutarties 67 straipsnio įgyvendinimo Oficialusis leidinys L 178/5, p. 5-18.

⁹ Europos Teisingumo Teismas. 1995 m. vasario 23 d. sprendimas *Criminal proceedings against Aldo Bordessa and Others* C-358/93 ir C-416/93, ECR I-361.

¹⁰ WALTER, C. *Europos Sąjungos teisės įvadas*. Vilnius : Eugrimas 1999, p. 19.

galėjo būti taikomos tik ribotais ir tinkamai pagrįstais atvejais ir negalėjo būti taikomos ilgiau nei šešis mėnesius (šia galimybe nepasinaudojo nė viena valstybė narė).¹¹

Taigi, iki 1988 m. ES integracijos finansų srityje bei laisvo kapitalo judėjimo liberalizavime galima įžvelgti sąstingį ir tik nežymius pokyčius. Pagrindine to priežastimi galima įvardinti tai, kad valstybės narės, siekdamos išlaikyti savo finansinį savarankiškumą bei pinigų vertės apsaugą, prioritetą teikė nacionalinės makroekonominės politikos autonomijai. Tačiau tuo laikotarpiu ekonominės bei politinės sąlygos Europoje ir pasaulyje sparčiai keitėsi, vyravo siekis sukurti bendrą valiutą, sudaryti palankesnes sąlygas spartesniam ekonominiam augimui, darbo vietų bei užimtumo didinimui, o tuo pačiu ir civilinių teisinių santykių tarpvalstybiniu lygmeniu skatinimui. Atsižvelgiant į tai, kad civiliniai teisiniai santykiai apima itin plačią sritį bei reguliuoja didžiąją dalį vidaus bei tarptautinių finansinių operacijų, valstybės narės suprato, kad norint sukurti laisvą vidaus rinką, visų pirmiausia reikia panaikinti išlikusius kapitalo judėjimo apribojimus. Autorės Catherine Barnard teigimu, EPS tikslas buvo sukurti „Europoje pinigų stabilumo zoną“, pagrįstą ne fiksuota valiutos kurso sistema, o „plaukiojančiu“ valiutos kursu, pagal kurį dalyvaujančioms valstybėms narėms būtų nustatytos svyravimo ribos (2,25 proc.) valiutos kurso mechanizme¹². Siekiant įgyvendinti šį tikslą, 1988 m. Hanoveryje vykusiame susitikime, Europos Vadovų Taryba žengė svarbiausią ES šalių ekonomikos integracijos žingsnį patvirtindama, jog bus laipsniškai, tam tikrais etapais, įgyvendinama EPS, kuri yra sudedamoji ekonominės integracijos proceso dalis, apimanti šias veiklos sritis: ekonominės ir fiskalinės politikos strategijų koordinavimą, bendrą pinigų politiką ir bendrą valiutą - eurą. Taigi, pirmasis žingsnis laisvo kapitalo judėjimo principo įgyvendinime buvo EPS sukūrimas. Neatskiriamas ryšys tarp laisvo kapitalo judėjimo bei EPS buvo teisiškai pripažintas *Casati* byloje¹³. Būtent EPS sukūrimo, kaip esminio ES integracijos finansų srityje bei laisvo kapitalo judėjimo užtikrinimo elemento laipsniškas įgyvendinimas aptariamas tolimesniuose darbo skyriuose, skirstant juos pagal EPS etapų įgyvendinimo datas.

1.1. Kapitalo judėjimo laisvės vystymosi reikšmė 1990 – 1998 m.

Pirmasis pinigų sąjungos etapas buvo įgyvendintas remiantis buvusiomis ES Sutarties nuostatomis. 1989 m. birželio mėn. Madrido Europos Vadovų Tarybos

¹¹ Europos Parlamento oficialus tinklapis [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. spalio 2 d.] Prieiga per internetą: <http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/lt/displayFtu.html?ftuId=FTU_3.1.6.html>

¹² BARNARD, C., *Europos Sąjungos materialinė teisė: keturios laisvės*. Vilnius: Eugrimas, 2006, p. 349.

¹³ Europos Teisingumo Teismas. *1981 m. lapkričio 11 d. sprendimas Casati C- 403/03, ECR 2595*.

susitikime buvo nuspręsta, kad pirmasis etapas turi prasidėti 1990 m. liepos 1 d., t.y. tą dieną, kurią pagal Direktyvą 88/361/EEB¹⁴ turėjo būti įgyvendintas laisvas kapitalo judėjimas. Iš esmės šis etapas buvo susijęs su glaudesniu ekonominės politikos koordinavimu ir centrinių bankų bendradarbiavimu bei laisvu kapitalo judėjimu.¹⁵ Šio etapo metu buvo siekiamam panaikinti visus kapitalo judėjimo suvaržymus, pasiekti glaudesnę ekonominę bendradarbiavimą tarp valstybių narių bei laikytis keitimo kursų mechanizmo reikalavimų, tokiu būdu sudarant palankias sąlygas civilinės apyvartos skatinimui. Galima daryti išvadą, jog pirmasis EPS etapo tikslas buvo valstybių narių ekonomikos parengimas, balansavimas bei stabilizavimas, kuris sudarytų tinkamas sąlygas tolimesniam valstybių narių finansinės integracijos vystymuisi bei perėjimui prie sekančio EPS etapo.

Remiantis Maastrichto sutartimi, antrojo EPS etapo pradžia laikoma 1994 m. sausio 1 d.¹⁶ Šio etapo metu didžiausias dėmesys skirtas EPS veikimo mechanizmo nustatymui, ekonominės ir pinigų politikos koordinavimui. Be to, turėjo būti įkuriamas Europos pinigų institutas (toliau - EPI),¹⁷ suteikiant jam atitinkamus įgaliojimus, būtinus EPS sukūrimui, nacionalinių centrinių bankų bendradarbiavimo stiprinimui bei pasirengimui bendrai valiutai įvesti. Be to, buvo privaloma pradėti procesus valstybių narių centrinių bankų nepriklausomumui nuo vyriausybės kontrolės užtikrinti¹⁸. Komisija ir EPI turėjo pranešti Tarybai apie valstybių narių pažangą, padarytą siekiant atitikti ekonominės ir pinigų sąjungos kriterijus¹⁹. Sutartyje taip pat įtvirtinami keturi konvergencijos kriterijai, nustatantys valstybių narių pareigą suderinti savo ekonomines politikas kainų stabilumo, viešųjų finansų srityse:

1. Didelis kainų stabilumas. Ar jis pasiektas, sprendžiama pagal infliacijos lygį, artimą tam, kurį yra pasiekusios ne daugiau kaip trys valstybės narės, kuriose kainos yra stabiliausios.
2. Valstybės finansinės padėties tvarumas. Ar jis pasiektas, sprendžiama pagal bendrojo šalies biudžeto be perviršinio deficito, kuris nustatomas pagal 104 straipsnio 6 dalį, padėtį.

¹⁴ 1988 m. birželio 24 d. Tarybos direktyva 88/361/EEB dėl Sutarties 67 straipsnio įgyvendinimo Oficialusis leidinys L 178/5, p. 5-18.

¹⁵ BARNARD, C., *Europos Sąjungos materialinė teisė: keturios laisvės*. Vilnius: Eugrimas, 2006, p. 351.

¹⁶ 2004 m. gegužės 1 d. Europos Bendrijos Steigimo Sutarties suvestinė redakcija Oficialusis leidinys L 142, p. 1, 116 str. 1 d.

¹⁷ *Ibid.* 117 str.

¹⁸ *Ibid.* 116 str. 5 d.

¹⁹ *Ibid.* 121 str. 1 d.

3. Europos pinigų sistemos valiutos kurso mechanizmo nustatytų normalių svyravimo ribų laikymasis bent dvejus metus išvengiant nuvertėjimo bet kokios kitos valstybės narės valiutos atžvilgiu.

4. Valstybės narės pasiektas konvergencijos ir jos dalyvavimo Europos pinigų sistemos valiutos kurso mechanizme patvarumas, kurį atspindi ilgalaikių palūkanų normos.²⁰

Taigi, įgyvendinus šiuos kriterijus, valstybėms narėms yra sudaromos palankios sąlygos kapitalo judėjimo laisvės įgyvendinimui bei sistemingam funkcionavimui, kadangi būtent stabili šalies ekonomika užtikrina laisvo kapitalo judėjimo poreikį, tačiau teisės doktrinoje vyrauja ir priešingų nuomonių. Remiantis autoriaus Walter Cairns nuomone, šie kriterijai neabejotinai yra defliaciniai, dėl to atsiradęs valstybės išlaidų sumažėjimas ir palūkanų normos padidėjimas gali padaryti dar opesnę nedarbo problemą, kuri jau dabar daugelyje valstybių narių drumsčia visuomenės ramybę.²¹

Apibendrinant galima teigti, jog antruoju EPS etapu, Maastrichte pasirašyta Europos Sąjungos sutartimi, laisvas kapitalo judėjimas įtvirtintas kaip viena iš keturių Sutartyje nustatytų laisvių, nustatant beveik visus esminius elementus, reikalavimus bei draudimus, būtinus jos įgyvendinimui. Nors šių tikslų realizavimu nustatomi fundamentalūs kapitalo judėjimo laisvės elementai, tolimesnis šios laisvės nuostatų plėtojimas vis dar liko itin aktualus ir neišvengiamas, ypač civilinių teisinių santykių tarp valstybių narių bei valstybių narių ir trečiųjų šalių plėtojimo atžvilgiu.

1.2. Kapitalo judėjimo laisvės vystymosi reikšmė 1999 – 2002 m.

Paskutinis EPS įgyvendinimo etapas prasidėjo nuo 1999 m. sausio 1 d. Pagal Protokolą dėl perėjimo į trečiąjį etapą visos valstybės narės, nepriklausomai nuo to, ar atitinka būtinas sąlygas bendrai valiutai įsivesti, turi gerbti Bendrijos siekį kuo greičiau pereiti į trečiąjį etapą, be to, nė viena valstybė narė negali trukdyti pradėti trečiojo etapo.²² Šiuo etapu siekiama įvesti bendrąją valstybių narių valiutą – eurą bei įgyvendinti bendrąją pinigų politiką, kontroliuojamą ECB, kuris perėmė likviduoto EPI funkcijas. EB Sutarties 123 str. 4 dalyje nustatyta, jog Taryba, remdamasi Komisijos pasiūlymu bei pasikonsultavusi su ECB ir sprendama valstybių narių, kurioms netaikomas nukrypimas, vieningu sutarimu, nuo pirmos trečiojo etapo dienos, patvirtina neatšaukiamai nustatytus

²⁰ *Ibid.* 121 str. 1 d.

²¹ WALTER, C. *Europos Sąjungos teisės įvadas*. Vilnius: Eugrimas 1999, p. 240.

²² BARNARD, C., *Europos Sąjungos materialinė teisė: keturios laisvės*. Vilnius: Eugrimas, 2006, p. 353.

valiutų perskaičiavimo kursus ir pagal šiuos neatšaukiamai nustatytus kursus ekiu pakeičia šias valiutas, ir ekiu tampa visateisė valiuta.²³

Perėjimas į trečiąjį etapą galėjo prasidėti tik pasiekus tvarią konvergenciją, kuri buvo vertinama taikant Sutartyse nustatytus kriterijus. Bendra pinigų politika buvo pradėta įgyvendinti ir patikėta Europos centrinių bankų sistemai (toliau – ECBS), kurią sudarė nacionaliniai centriniai bankai ir ECB, suteikiant jiems teisę vykdyti nepriklausomą pinigų politiką. Taigi, trečiuoju etapu galutinai užbaigta įgyvendinti EPS, įvedant bendrą pinigų, kapitalo, valiutų ir tarpbankinės rinkos valiutą – eurą bei negražintinai fiksuojant euro ir nacionalinių valiutų tarpusavio keitimo kursus, kadangi praktiškai laisvas kapitalo judėjimas ir fiksuoti valiutos keitimo kursai negali egzistuoti ekonominėje erdvėje, kurioje kiekviena valstybė formuoja atskirą, savarankišką ekonominę ir pinigų politiką, todėl EPS natūraliai papildė bendrąją rinką²⁴.

Išanalizavus kapitalo judėjimo laisvės raidą bei visus EPS etapus, galima daryti išvadą, jog laisvo kapitalo judėjimo liberalizavimas, nuo pačios sistemos sukūrimo, įgyvendintas gana efektyviai. Postūmį laisvam kapitalo judėjimui suteikė EPS, kadangi laisvi kapitalo judėjimai buvo sąlyga, kelianti žengimui į pirmąjį pinigų sąjungos etapą²⁵. Per daugiau nei dešimtmetį trukusį derinimo bei koordinavimo procesą buvo pasiekta nemažai – pradedant glaudesnio ekonominio bendradarbiavimo iniciatyvomis, tęsiant konvergencijos kriterijų nustatymu, institucijos, atsakingos už monetarinę politiką ES šalyse sukūrimu ir baigiant bendros valiutos įvedimu. Tai, kad šiai dienai galime naudotis viena iš pagrindinių ES užtikrinamų laisvių, sudarančių bendrosios rinkos pagrindą – kapitalo judėjimo laisve, valstybėms narėms bei visiems ES gyventojams, o taip pat ir tretiesiems asmenims sukuriama itin plačios galimybės tiesioginių investicijų bei kitų kapitalo judėjimo formų, esančių civilinių teisinių santykių objektu, sferoje. Atsižvelgiant į spartų finansinės integracijos tempą, galima teigti, kad nors šiai dienai ne visos valstybės narės atitinka tvarios konvergencijos kriterijus ir negali dalyvauti bendroje pinigų įvedimo politikoje, autoriaus nuomone tikėtina, kad ekonominės bei socialinės pažangos siekis skatins valstybes nares glaudžiau derinti savo fiskalines politikas bei mokesčių sistemas, o šių tikslų įgyvendinimo rezultatas, laisvo kapitalo judėjimo liberalizavimas, paveiks visapusišką valstybės ekonominę, socialinę bei technologinę pažangą.

²³ 2004 m. gegužės 1 d. Europos Bendrijos Steigimo Sutarties suvestinė redakcija Oficialus leidinys L 142, p. 1,123 str. 4 d

²⁴ BARNARD, C., *Europos Sąjungos materialinė teisė: keturios laisvės*. Vilnius: Eugrimas, 2006, p. 320.

²⁵ *Ibid.*

2. LAISVAS KAPITALO JUDĖJIMAS KAIP VIENA IŠ EUROPOS SAJUNGOS LAISVIŲ

Nuo ES susikūrimo pradžios galime išvelgti sistemišką ES užtikrinamų keturių fundamentalių laisvių – prekių, paslaugų, asmenų bei kapitalo augimą, aktualumą bei skatinimą. Minėtos laisvės įgauna vis didesnę pagreitį bei svarbą, kadangi jos sudaro visą ES pagrindą ir bent vienos iš šių laisvių nepagrįstas ribojimas paneigtų pačios ES esmę. Valstybės narės, siekdamos išlaikyti socialinę gerovę, ekonominę konkurencingumą, skatinti tarpvalstybinį civilinių santykių plėtojimą bei užtikrinti informacijos judėjimą, palaipsniui laikosi ES nustatytų nurodymų, kriterijų bei mažina draudžiamus ribojimus. Tai sudaro sąlygas ne tik konkurencijos didėjimui, tačiau ir ekonominei, socialinei, technologinei pažangai bei vystymuisi. Laisvas kapitalo judėjimas yra naujusia iš visų ES Sutartyje įtvirtintų sąlygų, tačiau ne mažiau svarbi nei kitos ES užtikrinamos laisvės, net priešingai – nuo kapitalo judėjimo laisvės įtvirtinimo Maastrichto sutartyje, dėl unikalaus trečiųjų šalių aspekto ši laisvė yra taikoma plačiausiai. Svarbu pažymėti, jog visų kapitalo ir mokėjimų judėjimo ribojimų tarp valstybių narių ir tarp valstybių narių bei trečiųjų šalių draudimo principas galioja tiesiogiai, t. y. jo nereikia įgyvendinti papildomais ES ar nacionalinio lygmens teisės aktais. Ši nuostata įtvirtinta *Bordessa* byloje²⁶, kurioje Teisingumo Teismo nurodė, jog Tarybos direktyvos 88/361/EEB²⁷ 1 straipsnio reikalavimas panaikinti visus kapitalo judėjimo apribojimus yra aiškus, besąlyginis ir nepriklauso nuo specialių priemonių.

Laisvas kapitalo judėjimas reglamentuojamas SESV 63-66 straipsniuose, visų pirma 63 straipsniu, taip pat Europos Komisijos komunikatais²⁸, skirtais SESV aiškinimui, Europos Sąjungos Teisingumo Teismo (toliau – Teisingumo Teismo) praktika bei kitais antrinės teisės aktais, skirtais kapitalo judėjimui palengvinti ar jį užtikrinti bei spręsti dėl jo kylančias problemas.

Kapitalo judėjimo liberalizavimas užtikrina šias laisves kitose valstybėse narėse:

1. Atsidaryti banko sąskaitą;
2. Atlikti pinigines ir vertybinių popierių operacijas – pervesti pinigus, gauti ir teikti finansines paskolas, tvarkyti einamąsias ir depozitines sąskaitas;

²⁶ Europos Teisingumo Teismas. 1995 m. vasario 23 d. sprendimas *Criminal proceedings against Aldo Bordessa and Others* C-358/93 ir C-416/93, ECR I-361.

²⁷ 1988 m. birželio 24 d. Tarybos direktyva 88/361/EEB dėl Sutarties 67 straipsnio įgyvendinimo Oficialusis leidinys L 178/5, p. 5-18.

²⁸ 1997 m. liepos 19 d. Commission communication on certain legal aspects concerning intra EU investment Oficialusis leidinys C 220, p. 0015 – 0018.

3. Įsigyti nekilnojamojo turto, užsienio firmų akcijų ar atlikti kitas investicijų procedūras;
4. Įmonėms – investuoti į kitų valstybių narių įmones, jas įsigyti ar aktyviai dalyvauti jų valdyme.²⁹

Autoriaus Willem Molle nuomone, kapitalas gali būti laikomas laisvu, jeigu verslininkai gali patenkinti savo kapitalo poreikius, o investuotojai – pasiūlyti savo turimą kapitalą šalyje, kurioje sąlygos jiems yra palankiausios³⁰. Kapitalo rinkų integracijos privalumus Willem Molle apibendrina taip:

1. Sumažinami mažoms rinkoms būdingų trikdžių rizika;
2. Padidinamas kapitalo tiekimas, kadangi dėl geresnių investicinių perspektyvų yra suteikiama papildomai santaupų;
3. Tiems, kuriems reikalingas kapitalas, suteikiama galimybė surinkti didesnes sumas geriau jų poreikiams pritaikytomis formomis;
4. Suvienodinamos gamybos sąlygos, todėl sumažinami konkurencijos bendrojoje rinkoje trikdžiai³¹.

Taigi, nuo pat dispozityvaus reikalavimo palaipsniui naikinti tarpusavyje taikomus kapitalo, priklausančio valstybėse narėse gyvenantiems asmenims, judėjimo apribojimus, taip pat bet kokią diskriminaciją dėl šalių pilietybės ar gyvenamosios vietos arba dėl vietos, kurioje kapitalas yra investuotas įtvirtinimo Maastrichto sutartyje iki dabar galiojančios imperatyvios SESV 63 straipsnio formuluotės, uždraudžiančios visus kapitalo bei mokėjimų judėjimo tarp valstybių narių ir tarp valstybių narių bei trečiųjų šalių apribojimus, galima teigti, jog kapitalo judėjimo laisvė kasmet tampa vis aktualesnė bei reikšmingesnė. Kadangi kapitalo judėjimo laisvė yra esminė tinkamos ES bendrosios rinkos funkcionavimo sąlyga, ji sudaro galimybę racionaliam ir efektyviam išteklių paskirstymui ES viduje, palengvina tarpvalstybinę prekybą, skatina darbuotojų mobilumą bei sudaro palankesnes sąlygas plėtoti civilinius teisinius santykius tarp valstybių, t.y. verslo subjektams kapitalo, reikalingo verslo pradžiai ir plėtrai pritraukimo atžvilgiu, kapitalo diversifikavimo, investavimo ten, kur gaunama optimaliausia grąža bei nekilnojamojo turto įsigijimui.

²⁹ Prieiga per internetą [interaktyvus]: <http://www.esrinka.lt/lt/es-vidaus-rinka_91/judejimas.html> [žiūrėta 2016 m. spalio 10 d.].

³⁰ MOLLE, W. *The Economics of European Integration; Theory, Practise, Policy*. 3rd edn., Aldershot, Ashgate, 1997, p. 216.

³¹ *Ibid.* p. 218.

2.1. Kapitalo bei mokėjimų sąvokų samprata ir atskyrimas

Kapitalo bei mokėjimų sąvokų sampratos analizė svarbi atskleidžiant šio darbo temą, kadangi būtent kapitalo judėjimų reikšmės, sukonkretintos civilinių teisinių santykių srityje, nebūtų įmanoma išsamiai atskleisti visų pirma neapibrėžus esminių magistro darbo sąvokų. Šių terminų samprata pateikiama remiantis teisės doktrina, pirminiais bei antriniais ES teisės aktais.

Laisvas pinigų judėjimas dažniausiai laikomas privalomu laisvo prekių, asmenų ir paslaugų judėjimo rezultatu. Jeigu mokėjimai negalėtų "sekti" paskui prekes ar paslaugas, kurios kerta sienas, arba jei darbuotojams nebūtų leista pervesti savo uždarbio iš vienos Bendrijos valstybės į kitą, iš šių laisvių gauta nauda būtų be galo menka. Tačiau pinigai juda ir kitais tikslais, ne tik apmokant už prekes ar paslaugas, o būtent investavimo, spekuliacinio, garantijų užtikrinimo ar kreditų teikimo tikslais. Todėl reikia skirti einamuosius mokėjimus nuo laisvo kapitalo judėjimo.³²

Kadangi „kapitalo judėjimo“ ar „mokėjimų“ sąvokos SESV 63 straipsnyje yra tik abstrakčiai įvardintos, tačiau jų apibrėžimas bei sudėtiniai elementai nepateikti, šiuos terminus tikslinga aiškinti remiantis Teisingumo Teismo praktika. Taigi, kapitalo judėjimo sąvoka taikoma tiesioginėms investicijoms kitose valstybėse narėse (įskaitant ir nekilnojamąjį turtą) arba vertybinių popierių įsileidimui į kapitalo rinkas.³³ Aiškindamas šią koncepciją, Teisingumo Teismas yra pripažinęs Tarybos direktyvos 88/361/EEB nomenklatūros nurodomąją galią, todėl SESV 63 straipsnio 1 dalies prasme kapitalo judėjimas, be kita ko, reiškia tiesiogines investicijas, t. y. kaip išplaukia ir iš minėtos nomenklatūros bei jos aiškinamųjų pastabų, bet kokias fizinių ar juridinių asmenų investicijas, kurios padeda užmegzti ar palaikyti ilgalaikius santykius tarp finansuotojų ir įmonės, į kurią investuojamos lėšos, turint tikslą vykdyti ekonominę veiklą.³⁴ Tam tikras civilinis teisinis santykis taip pat gali būti laikomas kapitalo judėjimu, net jei jis nepaminėtas direktyvos 88/361/EEB nomenklatūros priede, kadangi jame pateiktas kapitalo judėjimų sąrašas nėra baigtinis, o tam, kad atitinkamas santykis patektų į ES Sutarties taikymo apimtį, užtenka, kad jis būtų susijęs su kai kuriomis nomenklatūros priede taikomomis priemonėmis.³⁵

³² WALTER, C. *Europos Sąjungos teisės įvadas*. Vilnius : Eugrimas 1999, p. 235.

³³ Europos Teisingumo Teismas. 1995 m. gruodžio 14 d. sprendimas *Criminal proceedings against Sanz de Lera and Others C-163/94, C-165/94 ir C-250/94, ECR I-04821*.

³⁴ Europos Teisingumo Teismas. 2006 m. gruodžio 12 d. sprendimas *Test Claimants in the FII Group Litigation C-446/04, ECR I-11753*.

³⁵ Europos Teisingumo Teismas. 2000 m. birželio 6 d. sprendimas *Staatssecretaris van Financiën prieš Verkooijen C-35/98, ECR I-04071*.

Mokėjimų judėjimas įvardintas SESV 63 straipsnio 2 dalyje ir plačiau aptartas Teisingumo Teismo praktikoje. *Casati* bei *Luisi Carbone* bylose Teismas pareiškė, kad negali būti jokių pervedimų ar mokėjimų Bendrijoje suvaržymų, kurie kliudytų laisvam prekių ar paslaugų judėjimui.³⁶ Taigi, galima teigti, jog mokėjimų judėjimas apima atsiskaitymus už prekes ar paslaugas, darbo užmokesčio pervedimus ir kt. bei yra įgyvendinamas siekiant užtikrinti kitas ES vidaus rinkos laisves (pvz., laisvę gauti paslaugas vykstant į kitą valstybę narę).

Jau minėtoje *Luisi Carbone* byloje buvo nagrinėjamas Italijos nacionalinių teisės aktų ribojimo asmenims išvežti ir panaudoti ne daugiau kaip 5 tūkstančius lirų atitiktis kapitalo judėjimo laisvės nuostatomis. Šioje byloje Teisingumo Teismas ne tik nustatė, jog minėta Italijos taisyklė yra kapitalo judėjimo laisvės ribojimas ir negali priklausyti nuo administracinio organo sprendimo, tačiau taip pat atskyrė kapitalo judėjimo bei mokėjimų sąvokas ir reikšmę. Teismas nurodė, jog mokėjimai yra užsienio valiutos pervedimai, kurie reiškia atlygį pagrindinio sandorio kontekste, tuo tarpu kapitalo judėjimai yra finansinės operacijos, iš esmės susijusios su tam tikrų lėšų investicijomis, o ne užmokesčiu už paslaugas.³⁷ Tačiau, remiantis autorės Catherine Barnard nuomone, šio atskyrimo reikšmę sumažino Maastrichto sutartis, kuria nuostatos dėl kapitalo ir mokėjimų buvo iš esmės persvarstytos atsižvelgiant į naujas taisykles dėl bendros valiutos.³⁸

Taigi, apibendrinus kapitalo judėjimų bei mokėjimų sąvokas, daroma išvada, jog jų atskirties kriterijus nėra ryškus bei aiškiai suformuluotas, tačiau teisės doktrinoje bei Teisingumo Teismo praktikoje vyrauja šių sąvokų atskyrimas remiantis tuo, jog kapitalo judėjimas suprantamas kaip tiesioginės investicijos, kredito teikimas, vertybinių popierių įsigijimas bei kitos direktyvos 88/361/EEB nomenklatūros priede išvardytos paslaugos, o mokėjimų judėjimas suprantamas siejant šią sąvoką su atsiskaitymu už prekes ir paslaugas, einamaisiais mokėjimais. Pažymėtina, jog minėtų sąvokų atskyrimo svarba buvo itin aktuali anksčiau, kuomet EB Sutarties 106 straipsnis buvo pripažintas tiesiogiai veikiančiu, tuo tarpu kapitalo judėjimo nuostata neturėjo pripažinto tiesioginio veikimo.³⁹ Šiai dienai minėtų sąvokų samprata bei atskyrimas svarbus norint išsamiai atskleisti bei išanalizuoti kapitalo judėjimo laisvės elementus.

³⁶ WALTER, C. *Europos Sąjungos teisės įvadas*. Vilnius : Eugrimas 1999, p. 236.

³⁷ Europos Teisingumo Teismas. 1984 m. sausio 31 d. sprendimas *Luisi and Carbone prieš Ministero del Tesoro* C-286/82, C-26/83, ECR 00377.

³⁸ BARNARD, C., *Europos Sąjungos materialinė teisė: keturios laisvės*. Vilnius: Eugrimas, 2006, p. 325.

³⁹ CONWAY, G. *EU Law (Spotlights)*. Routledge 2015, p. 494.

2.2. Laisvo kapitalo judėjimo įtaka kitoms ES laisvėms

Laisvas kapitalo judėjimas, ketvirtoji laisvė, daugelį metų buvo mažiausiai susijusi su kitomis trimis.⁴⁰ Iki visiško kapitalo judėjimų liberalizavimo, valstybės narės galėjo riboti šiuos judėjimus įvairiais būdais - detalesnio reglamentavimo šioje srityje priimta nebuvo. Kadangi kapitalo judėjimai buvo glaudžiai susiję su valstybių narių ekonomine ir pinigų politika, kapitalo liberalizavimas užtruko ilgiau nei asmenų, paslaugų ir prekių liberalizavimas⁴¹. Nepaisant to, kapitalo judėjimų liberalizavimas buvo privalomas ir neatsiejamas elementas vieningos rinkos kūrimo idėjai. Atitinkamai, kapitalo judėjimo laisvės įtaka kitoms ES laisvėms pasireiškia ir civilinių teisinių santykių aspektu, kadangi bendrosios vidaus rinkos siekiamybė yra neatskiriama nuo civilinių teisinių subjektų vykdomos veiklos, sudaromų sandorių bei kitų verslo ar privačių subjektų prieigos prie prekių, paslaugų, darbo ir verslo galimybių. Bendrojoje rinkoje prekės, paslaugos ir asmenys gali laisvai judėti tik tokiu atveju, jei yra užtikrinama kapitalo judėjimo laisvė, susieta su šiomis ekonominėmis veiklomis.⁴² Ekonominė laisvė, kuria bendroji rinka yra pagrįsta, būtų tik iliuzija be atitinkamo finansinių operacijų liberalizavimo.⁴³ Kadangi pagrindinė problematika kyla atirbojant kapitalo judėjimo laisvę nuo paslaugų teikimo bei įsisteigimo laisvės, minėtų laisvių atirbojimo kriterijai darbe atskleidžiami detaliau.

Nagrinėjant vieną iš „auksinių akcijų“ bylų, kurioje Portugalijos Respublika siekė išsaugoti valstybės ir kitų viešųjų subjektų specialiąsias teises Portugalijos bendrovėje, kurios suteikia valstybei priklausančias privilegijuotąsias akcijas, Teisingumo Teismas pažymėjo, jog tuo atveju, kai nagrinėjamos nacionalinės priemonės sukelia steigimosi laisvės apribojimus, tokie apribojimai yra tiesioginė, anksčiau nagrinėtų laisvo kapitalo judėjimo kliūčių, nuo kurių jie neatsiejami, pasekmė. Todėl pripažinus EB Sutarties 56 straipsnio (SESV 63 str.) 1 dalies pažeidimą, nagrinėjamų priemonių nereikia atskirai įvertinti pagal su įsisteigimo laisve susijusias Sutarties normas.⁴⁴ Kapitalo judėjimo bei įsisteigimo laisvės sąsaja bei atskirtis taip pat akcentuota byloje *Komisija prieš Italijos Respubliką*⁴⁵, kurioje Teisingumo Teismas nurodė, kad jeigu nagrinėjami

⁴⁰ BARNARD, C., *Europos Sąjungos materialinė teisė: keturios laisvės*. Vilnius: Eugrimas, 2006, p. 320.

⁴¹ Europos Teisingumo Teismas. 1981 m. lapkričio 11 d. sprendimas *Casati C-403/03, ECR 2595*.

⁴² SIDEK, M., *European Community Law on the Free Movement of Capital and the EMU*. Kluwer Law International & Norstedts Juridik AB, Stockholm 1990, p. 23.

⁴³ SIDEK, M., *Evolution of the European Common Market*, 2 Law Gazette 1992, p. 41.

⁴⁴ Europos Teisingumo Teismas. 2010 m. liepos 8 d. sprendimas *Komisija prieš Portugalijos Respubliką C-171/08, ECR I-06817*.

⁴⁵ Europos Teisingumo Teismas. 2009 m. gegužės 19 d. sprendimas *Komisija prieš Italijos Respubliką*

teisės aktai, susiję su kapitalo dalimi, kuri jos turėtojui leidžia daryti didelę įtaką atitinkamos bendrovės sprendimams ir nulemti jos veiklą, taikomos su įsisteigimo laisve susijusios nuostatos. Tačiau jei šie teisės aktai taikomi ne tik toms kapitalo dalims, kurios leidžia daryti didelę įtaką atitinkamos bendrovės sprendimams ir nulemti jos veiklą, juos reikia nagrinėti atsižvelgiant tiek į EB Sutarties 43, tiek į EB Sutarties 56 straipsnius (atitinkamai dabartiniai SESV 49 ir 63 straipsniai).⁴⁶ Ne mažiau svarbi nuostata, apribojanti kapitalo judėjimo laisvės nuostatų naudojimą apmokestinimo srityje, įtvirtinta *Lidl Belgium GmbH & Co. KG prieš Finanzamt Heilbronn* byloje, kurioje teigiama, jog jei pagrindinėje byloje nagrinėjama mokesčių sistema riboja laisvą kapitalo judėjimą, toks poveikis yra neišvengiama galimo įsisteigimo laisvės apribojimo pasekmė, todėl minėtos mokesčių sistemos negalima nagrinėti EB Sutarties 56 straipsnio (SESV 63 str.) atžvilgiu.⁴⁷

Nagrinėjant kapitalo ir paslaugų judėjimo laisvės sąsajas, teisės doktrina bei Teisingumo Teismo praktika išlaiko nusistovėjusią poziciją dėl kapitalo judėjimų įtakos kitoms ES laisvėms, dar kartą pabrėžint, jog tam tikrais atvejais, kai nacionalinė nuostata susijusi ir su laisvu paslaugų teikimu, ir su laisvu kapitalo judėjimu, negalima atmesti galimybės, kad ji kartu gali apriboti abiejų šių laisvių įgyvendinimą.⁴⁸ Siekiant atriboti minėtas laisves, būtina nustatyti kokią įtaką tam tikra nacionalinė priemonė daro pagrindinėms laisvėms, taip pat ar viena iš jų turi prioritetą kitos atžvilgiu. Nors EB 50 straipsnio pirmojoje pastraipoje pateiktame „paslaugų“ sąvokos apibrėžime patikslinama, kad kalbama apie paslaugas, „kurių nereglamentuoja nuostatos dėl prekių, kapitalo ir asmenų judėjimo laisvės“, vis dėlto šis patikslinimas skirtas tik minėtai sąvokai apibrėžti ir nenustato laisvo paslaugų teikimo ir kitų pagrindinių laisvių prioritetinės tvarkos. Iš esmės sąvoka „paslaugos“ reiškia paslaugas, kurių neapima kitos laisvės, taip užtikrinant, kad bet kokia ekonominė veikla patenka į pagrindinių laisvių reguliavimo sritį. Vienas iš kapitalo judėjimo laisvės įtakos paslaugų judėjimo laisvei pavyzdžių, civilinių teisinių santykių atžvilgiu, yra kreditų teikimas. Šios finansinės operacijos, kaip vienas iš civilinių teisinių santykių objektų, teikiamų komerciniu pagrindu, iš esmės susiję ir su laisvu paslaugų teikimu SESV 49 straipsniu, ir su laisvu kapitalo judėjimu SESV 63 straipsniu, nagrinėtu *Fidium Finanz* byloje.

Taigi, apibendrinant galima daryti išvadą, jog nors kapitalo judėjimo laisvė, civilinių teisinių santykių atžvilgiu, neturi griežtų atribojimo kriterijų nuo kitų bendrosios

C-531/06, ECR I-04103.

⁴⁶ *Ibid.*, 40 punktas.

⁴⁷ Europos Teisingumo Teismas. 2008 m. gegužės 15 d. sprendimas *Lidl Belgium C-414/06, ECR I-0360*.

⁴⁸ Europos Teisingumo Teismas. 2006 m. spalio 3 d. sprendimas *Fidium Finanz C-452/04, ECR I-09521*.

rinkos laisvių, ji daro įtaką kitoms ES laisvėms, papildydama jas. Būtent ši laisvė yra būtinas elementas sėkmingam bendrosios vidaus rinkos veikimui bei kitų ES laisvių užtikrinimui. Taip pat svarbūs minėtų laisvių atskyrimo kriterijai, siekiant užtikrinti tinkamą reglamentavimą atitinkamų civilinių teisinių santykių atžvilgiu, kadangi tik tinkamai nustatčius ribojamą laisvę, civilinių teisinių santykių subjektai gali įvertinti šio ribojimo pateisinimo sąlygų (ne)buvimą bei pasirinkti tinkamą elgesio modelį.

2.3. Kapitalo judėjimo laisvės įgyvendinimas ES valstybėse narėse

Norint išsamiai įvertinti kapitalo judėjimo laisvės reikšmę civiliniams santykiams, be pozityviosios valstybių narių teisės bei Teisingumo Teismo praktikos formuluojamų tinkamo elgesio modelio bei apribojimų pateisinimo, svarbu atkreipti dėmesį į pačių valstybių narių vykdomą vidaus politiką civilinių teisinių santykių atžvilgiu, ES teisės principų laikymąsi bei valstybių kandidačių pasiruošimą suderinti nacionalinius teisės aktus, kad šie atitiktų ES vidaus rinkos nuostatas. Kadangi antrinės ES teisės aktu, derinančių bendrąsias taisykles dėl laisvo kapitalo judėjimo, nėra, ši strategija užtikrinama stebint pokyčius valstybėse narėse ir kaip jos įgyvendina minėtus principus ekonomikoje. Tai reikalauja nuolatinių pastangų siekiant neatsilikti nuo politinių ir ekonominių pokyčių ES ir visame pasaulyje⁴⁹.

Nuo pat įstojimo į ES pradžios, valstybės narės turi perimti ES „*acquis communautaire*“, arba teisyną, t. y. galiojančius ES teisės aktus. Šis procesas trunka kelis mėnesius. Šalys kandidatės susipažįsta su teisynu, o Europos Komisija ir valstybės narės įvertina jų pasiruošimą prieš prasidedant deryboms. Europos Komisija turi reguliariai vertinti kaip šalys kandidatės pasiruošusios stojimui, atidžiai stebėti šalių kandidačių vidutinės trukmės laikotarpio ekonomines ir fiskalines perspektyvas. Tam, visų pirma, pasitelkiama metinės ekonominės ir fiskalinės priežiūros procedūra, skirta parengti šalis kandidatės būsimai narystei EPS.⁵⁰

2000 m. lapkričio mėn. Europos Komisija patvirtinto reguliariąsias ataskaitas⁵¹ apie šalių kandidačių pažangą siekiant narystės ES. Šiose ataskaitose buvo išsamiai

⁴⁹ 2016 m. kovo 30 d. Commission staff working document on the free movement of capital and the freedom of payments [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. lapkričio 21 d.]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/finance/capital/docs/reports/2016-market-monitoring-working-document_en.pdf>

⁵⁰ Europos Parlamento oficialus tinklapis [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. lapkričio 21 d.]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/economy_finance/international/enlargement/index_lt.htm>

⁵¹ MINKEVIČIUS, J., *Kapitalo judėjimo kliūtys Europos Sąjungoje ir narystės joje siekiančiose valstybėse*. [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. lapkričio 21 d.]. Prieiga per internetą: <http://elibrary.lt/resursai/DB/LB/LB_integracija_ES/LB_integracija_ES_2001_01_62.pdf>

įvertintas valstybių kandidačių pasirengimas narystei ES bei kapitalo judėjimo laisvės principo įgyvendinimas. Remiantis ataskaitų duomenimis, dauguma to meto valstybių kandidačių, tarp kurių – Bulgarija, Estija, Latvija, Slovakija pasiekė esminę pažangą efektyviai derindama savo teisę su *acquis* reikalavimais, nepaisant tam tikrų neaiškumų dėl kapitalo judėjimo režimo. Kai kuriose valstybėse kapitalo judėjimo liberalizavimas buvo beveik įgyvendintas dar 2000 m. iki prisijungimo prie ES. Didžiausią pažangą padariusios šalys – Čekija ir Vengrija. Europos Komisija, kaip ir ankstesnėje ataskaitoje, pažymėjo didelį kapitalo judėjimo liberalizavimo laipsnį Lietuvoje. Tuo tarpu kai kurioms šalims, t.y. Kiprui, Rumunijai savo teisę derinant su *acquis* reikalavimais reikėjo kur kas daug pastangų, dėl kurių trūkumo ataskaitų rengimo metu šalys nebuvo įgyvendinusios nemažos dalies ES reikalavimų kapitalo judėjimų liberalizavimo srityje.

Apibendrinus šias ataskaitas matyti, jog šalys kandidatės padarė ryškią pažangą liberalizuodamos kapitalo judėjimus civilinių teisinių santykių srityje, tačiau esmine problema iki šių dienų išlieka valstybių taikomi apribojimai nerezidentų investicijų į nekilnojamąjį turtą (žemės ūkio paskirties plotus, gyvenamąsias patalpas) sektoriuje. Viena iš pavyzdinių situacijų, kai tam tikra valstybės narės nacionalinės teisės norma yra prieštaraujanti kapitalo judėjimo laisvei, tačiau praktikoje valstybė nesiima veiksmų bendrosios vidaus rinkos užtikrinimui, yra žemės ūkio paskirties žemės įsigijimo apribojimai, nustatyti Lietuvos Žemės ūkio paskirties žemės įsigijimo įstatyme. Lietuva, pagal Stojimo į Europos Sąjungą aktą, po pereinamojo laikotarpio, iki 2014 m. gegužės mėnesio, turėjo liberalizuoti žemės ūkio paskirties žemės rinką. Europos Komisijai pareikalavus, kad Lietuva palengvintų žemės pardavimą užsieniečiams, atitinkami nacionaliniai įstatymai buvo ne kartą svarstyti, tačiau esminių pakeitimų, pašalinančių kliūtis kapitalo judėjimams, iki šiol priimta nėra.

2015 m. kovo ir balandžio mėn. Europos Komisija išsiuntė oficialius pranešimus⁵², prašydama Bulgarijos, Latvijos, Lietuvos, Slovakijos ir Vengrijos laikyti ES nustatytą žemės ūkio paskirties įsigijimo taisyklių ir iš dalies pakeisti savo teisės aktus dėl minėtų taisyklių, nes jomis ribojamas laisvas kapitalo judėjimas ir pažeidžiama įsisteigimo laisvė. Komisijos nuomone, minėtų valstybių narių teisės aktų nuostatos galėtų atgrasyti nuo tarpvalstybinių investicijų. Kai kuriais apribojimais gali būti siekiama pateisinamų tikslų – kovoti su spekuliaciniu žemės įsigijimu, rengti planus ir įgyvendinti

⁵² 2015 m. kovo 26 d. Europos Komisijos oficialus pranešimas IP/15/4673 [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. lapkričio 21 d.]. Prieiga per internetą: <http://europa.eu/rapid/press-release_IP-15-4673_en.htm>; 2015 m. balandžio 29 d. Europos Komisijos oficialus pranešimas IP/15/4877 [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. lapkričio 21 d.]. Prieiga per internetą: <http://europa.eu/rapid/press-release_IP-15-4877_en.htm>.

kaimo plėtros politiką, tačiau tokie apribojimai gali būti laikomi teisėtais tik jei jie yra proporcingi ir jais nėra diskriminuojami kiti ES piliečiai.

Nors pagal SESV nuostatas valstybės narės gali imtis kapitalo judėjimo ribojimo priemonių tik viešosios tvarkos ar visuomenės saugumo pagrindu, Teisingumo Teismo praktikoje nustatyta galimybė tam tikras priemones taikyti remiantis kitais, viršesniais bendrojo intereso pagrindais. Tokią situaciją iliustruoja Graikijos pavyzdys, kuomet Komisija įvertino Graikijos taikomas kapitalo judėjimo laisvę ribojančias priemones, kuriomis įvedama kontrolė, ir nustatė, kad jos *prima facie* yra pateisinamos, t.y. būtinos ir proporcingos bei pažymėjo, jog laisvą kapitalo judėjimą Graikija turėtų atkurti kuo greičiau dėl šios šalies ekonomikos, euro zonos ir ES bendrosios rinkos, kaip visumos, interesų.⁵³

Europos Komisija, 2015 m. birželio 18 d. oficialiu pranešimu⁵⁴ pažymėjo, jog Austrijos, Nyderlandų, Rumunijos, Slovakijos ir Švedijos valstybės taikė vieną iš priemonių, ribojančių laisvą kapitalo judėjimą – dvišales tarpusavio investicijų sutartis. Šios sutartys – tai susitarimai, kuriuose nustatomos vienos valstybės piliečių ir bendrovių privačiojo investavimo kitoje valstybėje sąlygos. Europos Komisija pažymėjo, jog visoms valstybėms narėms taikomos tokios pačios bendrosios rinkos taisyklės, įskaitant tarpvalstybinio investavimo taisyklės, o dvišalėmis tarpusavio investicijų sutartimis teisės suteikiamos dvišaliu pagrindu tik kai kurių valstybių narių investuotojams. Remiantis nusistovėjusia Europos Teisingumo Teismo praktika, tokia diskriminacija dėl pilietybės neatitinka ES teisės, todėl Europos Komisija oficialiu pranešimu paprašė minėtas valstybes nars nutraukti dvišales tarpusavio investicijų sutartis.

Apibendrinus minėtus ES valstybių narių pavyzdžius, galima daryti išvadą, jog nors ES bendrosios rinkos užtikrinamas kapitalo judėjimo laisvės reglamentavimas nustato gana griežtas bei išsamias taisykles, tačiau neretai pasitaiko atveju, kuomet valstybių narių teisinės pozicijos pasirinkimas grindžiamas tam tikrų nacionalinių interesų bei vidinės politikos išsaugojimu, o ne vieningos rinkos kūrimo principu. Europos Komisija šiuo atveju atlieka tarsi kontrolės mechanizmo vaidmenį siekiant užtikrinti ES teisės įgyvendinimą, inicijuoti pažeidimo procedūras, tačiau ne retu atveju galutinė situacijos sprendimo stadija atitenka Teisingumo Teismo sprendimo priėmimui bei sankcijų nustatymui.

⁵³ 2015 m. birželio 29 d. Europos Komisijos oficialus pranešimas STATEMENT/15/5271 [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. lapkričio 21 d.]. Prieiga per internetą: <http://europa.eu/rapid/press-release_STATEMENT-15-5271_en.htm>.

⁵⁴ 2015 m. birželio 18 d. Europos Komisijos oficialus pranešimas IP/15/5198 [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. lapkričio 21 d.]. Prieiga per internetą: <http://europa.eu/rapid/press-release_IP-15-5198_en.htm?locale=en>.

3. KAPITALO JUDĖJIMO LAISVĖS REIKŠMĖ ATSKIRŲ CIVILINĖS TEISĖS OBJEKTŲ ATŽVILGIU

Dėl gana plataus kapitalo judėjimo laisvės taikymo, galima nesunkiai išvelgti šios ES užtikrinamos laisvės įtaką ne tik anksčiau aptartu ekonominiu, socialiniu požiūriu, tačiau ir kiek siauresnėje sferoje – civilinių teisinių santykių srityje. Šis teisės institutas, reglamentuojantis norminį elgesio pagrindą turintį visuomeninį santykį, kurio dalyviai turi civilinės teisės normų nustatytas ar jų leidžiamas subjekto teises ir pareigas, yra itin svarbus šiuolaikinei visuomenei, kadangi civilinės teisės institutas apima itin plačią sferą - reguliuoja asmenų turtinius santykius, su turtais santykiais susijusius asmeninius neturtinius santykius, taip pat šeimos santykius, o įstatymo numatytais atvejais - ir kitokius asmeninius neturtinius santykius (LR CK 1.1. str. 1 dalis). Civilinio teisinio santykio subjektu gali būti kiekvienas asmuo – fizinis ar juridinis, kuriam civilinės teisės normos suteikia galimybę būti civilinių teisių ir pareigų turėtoju, jeigu teisės normos leidžia tam asmeniui turėti civilinį teisinį subjektiškumą. Taip pat svarbu pažymėti, kad civilinio teisinio santykio objektu yra tai, į ką nukreiptos šios santykio turinį sudarančios subjekcinės civilinės teisės ir pareigos. Tokie objektai gali būti 1) pinigai 2) daiktai 3) vertybiniai popieriai 4) kitas turtas bei turto teisės 5) veiksmai, pvz., daikto pagaminimas ar taisymas, remontas, daiktų pervežimas 6) intelektinės veiklos rezultatai, pvz., meno mokslo ar literatūros kūriniai, moksliniai atradimai, išradimai 7) informacija 8) asmeninės neturtinės vertybės, kuriomis laikomos neturinčios materialinio turinio vertybės, neatskiriamai susijusios su asmenybe (piliečių bei juridinių asmenų garbė, orumas) ir pan. Galima teigti, jog šie civilinės teisės objektai sparčiai besivystančioje šiuolaikinėje visuomenėje, o ypač tarptautinių santykių atžvilgiu, yra itin aktualūs, kadangi kapitalo judėjimo laisvė apima tiesiogines investicijas kitose valstybėse narėse (įskaitant ir nekilnojamąjį turtą), vertybinių popierių kitose valstybėse narėse įsigijimą, hipotekos paskolas, investicijas į bendrovės akcijas, dividendų kitoje valstybėje narėje gavimą, kredito teikimą, visas būtinas kapitalo judėjimų operacijas (sandorių sudarymą ir su jais susijusių pervedimų vykdymą)⁵⁵ bei visus kitus kapitalo judėjimus, kurių nebaigtinis sąrašas pateiktas direktyvos 88/361/EEB priede.

Taigi, galima daryti išvadą, jog iš esmės visos kapitalo judėjimo operacijos, išskyrus tas, kurios reglamentuojamos kitų teisės šakų normomis (baudžiamosios, administracinės, darbo teisės ir kt.) yra civilinės teisinės nagrinėjimo objektai, kurie yra

⁵⁵ 1988 m. birželio 24 d. Tarybos direktyva 88/361/EEB dėl Sutarties 67 straipsnio įgyvendinimo Oficialusis leidinys L 178/5, p. 5-18.

reguliuojami civilinės teisės normomis. Kapitalo judėjimai gali daryti įtaką vartojimo sklandumui dviem atvejais: 1) cikliniai svyravimai – skolinimasis, kai disponuojamos pajamos yra žemesnės nei išlaidos ir kredito grąžinimas, kai pajamos padidėja. 2) pajamų augimas vienam gyventojui – užsienio paskolos gali finansuoti investicijas, siekiant, jog pajamos viršytų išlaidas ir padidėtų vidaus santaupos, kurios vėliau taptų investicijų finansavimo šaltiniu ir užtikrintų kredito grąžinimą.⁵⁶ Šios priežastys neabejotinai skatina fizinius bei juridinius asmenis investuoti ne tik rezidavimo valstybėje, tačiau ir užsienyje. Kapitalo judėjimo laisvėje nėra apibrėžiamas nei konkretus kapitalo turėtojas (arba kapitalo gavėjas), nei išskiriama šių subjektų pelno siekianti veikla šalyje rezidentėje. Priešingai – kaip pažymėjo Teisingumo Teismas ankstyvoje teisminėje praktikoje, susijusioje su kapitalo judėjimo direktyvomis, problematika kyla turto perkėlime bei įsigijime. Tai gali apimti įvairaus pobūdžio turtą. Nekilnojamasis turtas ir akcijos toliau dominuoja Teisingumo Teismo praktikoje, kartu su kitomis nematerialiomis prekėmis bei gautinomis sumos.⁵⁷

Laisvas kapitalo judėjimas yra viena iš nedaugelio Europos Sąjungos vidaus rinkos sričių, kurios apribojimų nustatymui vis dar trūksta paaiškinimo, kadangi šios laisvės politinis aktualumas yra iš ties nemažas ir ypač suaktyvėjo ekonominės krizės laikotarpiu. Tai buvo įrodyta tuo metu, kai Portugalijos vyriausybė panaikino bendrovės *Portugal Telecom* akcininkų sprendimą parduoti bendrovei *Telefonica* dalį savo akcijų⁵⁸. Valstybės savo investicijomis dažnai siekia kitų tikslų, kurių nemaža dalis remiasi aiškiu ne pelno, o politinio pobūdžio siekais, tokiais kaip pramonės perkėlimo vengimas arba nepelningo darbo išsaugojimas.⁵⁹ Konfliktas tarp valstybių narių siekio apsaugoti strateginius viešuosius interesus ir kapitalo judėjimo laisvės, kaip išreikšta ES sutartyse, paprastai buvo sprendžiamas Teisingumo Teismo naudai, tačiau įtampa tarp vidaus politinės valios ir supranacionalinių teisinių įsipareigojimų išlieka ir nacionalinės vyriausybės bando pasinaudoti teisės spragomis, siekiant išlaikyti tam tikrą galią bei išvengti kai kurių apribojimų, nustatytų kapitalo judėjimo laisvės. Būtent todėl Teisingumo Teismo praktika šioje srityje sparčiai didėja.⁶⁰ Dėl itin plataus civilinės teisės

⁵⁶ GRAEME, B., *The impact of legislation and regulation on the freedom of movement of capital in Estonia, Poland and Latvia*, 2010 Cambridge Scholars Publishing, p. 3.

⁵⁷ SCHÖN, W., *Free Movement of Capital and Freedom of Establishment*, Max Planck Institute for Tax Law and Public Finance Working Paper 2015 – 03 June 2015, p. 10.

⁵⁸ Europos Teisingumo Teismas. 2010 m. liepos 8 d. sprendimas Europos Komisija prieš Portugalijos Respubliką C-171/08, ECR I-06817.

⁵⁹ Dr. RINGE, W. G., *Domestic company law and free movement of capital: nothing escapes the European Court?* Legal Research Paper Series, Paper No 42/2008, p. 34.

⁶⁰ BENYON, F. S. *Direct Investment, National Champions and EU Treaty Freedoms. From Maastricht to Lisbon*. Oxford: Hart, 2010 p. 24.

reguliavimo srities masto bei aktualumo, šiuolaikinei civilinei teisei ypač didelę reikšmę daro sparčiai besiplėtojanti ES teisė, taigi toliau darbe nagrinėjama laisvo kapitalo judėjimo reikšmė siauresnei nei anksčiau aptartai ekonominei sričiai – atskiriems civilinės teisės objektams.

3.1. Investicijos į nekilnojamąjį turtą

Analizuojant kapitalo judėjimo laisvės reikšmę investicijų į nekilnojamąjį turtą aspektu, visų pirma reikėtų apibrėžti tiesioginių investicijų į nekilnojamąjį turtą ir Sutartyje nustatytų laisvių santykį bei apimtį. Antra, turi būti nurodyta, kokios priemonės investicijas į nekilnojamąjį turtą gali padaryti mažiau patraukliomis arba sukurti bet kokią konkurencijos atžvilgiu nepalankią padėtį, dėl ko jos galėtų būti laikomos apribojimais, taikomais kapitalo judėjimo laisvei. Trečia, būtina išanalizuoti, kokiomis aplinkybėmis tokie apribojimai, kapitalo judėjimo laisvės apimtimi, laikomi pateisinamais, remiantis sutarties nuostatomis, būtinumo ir proporcingumo principais.

ES valstybės yra įgyvendinusios teisės skyriaus “Laisvas kapitalo judėjimas” *acquis* reikalavimus, tačiau vis iškyla nedidelių pažeidimų. Didžioji dalis iš nedaugelio skundų, kuriuos 1999 m. Europos Komisija gavo dėl kapitalo judėjimo ir mokėjimų laisvės pažeidimų, buvo dėl kliūčių, trukdančių įsigyti nekilnojamojo turto valstybėse narėse, kurių problematika nagrinėjama tolesniuose poskyriuose.⁶¹

3.1.1. Investicijų į nekilnojamąjį turtą reguliavimo sritis

Kaip minėta anksčiau, vienas iš šiai dienai aktualiausių civilinės teisės institutų – tai investicijos, susijusios su nekilnojamoju turtu (pirkimo ir pardavimo sutarčių sudarymu). Dėl šio civilinio teisinio santykio objekto teisminėje praktikoje kyla nemažai ginčų bei diskusijų. Siekiant įvertinti kapitalo judėjimo laisvės reikšmę civiliniams teisiniams santykiams, kurių objektas yra investicijos į nekilnojamąjį turtą, visų pirma, tikslinga išanalizuoti ar ES užtikrinama kapitalo judėjimo laisvė apima investicijas į nekilnojamąjį turtą ir jei taip – kokia apimtimi.

Remiantis Tarybos direktyvos 88/361/EEB I priede pateikta nomenklatūra, investicijos į nekilnojamąjį turtą apima nerezidentų investicijas į nekilnojamąjį turtą nacionalinėje teritorijoje bei rezidentų investicijas į nekilnojamąjį turtą užsienyje, t.y.

⁶¹ MINKEVIČIUS, J., *Kapitalo judėjimo kliūtys Europos Sąjungoje ir narystės joje siekiančiose valstybėse*. [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. lapkričio 21 d.]. Prieiga per internetą: <http://elibrary.lt/resursai/DB/LB/LB_intergracija_ES/LB_integracija_ES_2001_01_62.pdf>

pastatų ir žemės įsigijimą bei pastatų statybą privačių asmenų pelnui gauti ar asmeniniam naudojimui. Ši sąvoka taip pat aprėpia uzufruktą, servitutus ir statybos teises.

Išsamus atsakymas į klausimą ar kapitalo judėjimo laisvė reguliuoja civilinius teisinius santykius, kurių objektas yra investicijas į nekilnojamąjį turtą, taip pat pateiktas ir Teisingumo Teismo praktikoje. Aiškindamas kapitalo judėjimo sąvoką, Teisingumo Teismas *Festersen* byloje pažymėjo, jog teisės kitos valstybės narės teritorijoje įsigyti, eksploatuoti ir perleisti nekilnojamąjį turtą, kuris sudaro būtiną įsisteigimo laisvės elemento įgyvendinimą, kaip matyti iš EB Sutarties 44 straipsnio 2 dalies e punkto (SESV 50 str. 2 d. E punktas), sukelia kapitalo judėjimą⁶². Minėtoje byloje Vokietijos pilietis U. K. Festersen Pietų Jutlandijos departamente įsigijo žemės ūkio valdą, kurioje, pagal Danijos žemės ūkio įstatymo normas, norėdamas įsigyti žemės ūkio valdą, asmuo turi įsteigti nuolatinę gyvenamąją vietą toje valdoje, priešingu atveju asmuo yra baudžiamas periodinėmis bandomis. EB Sutarties 56 straipsnio 1 dalimi (SESV 63 str. 1 d.) draudžiamos priemonės yra tos, kurios atgraso nerezidentus investuoti valstybėje narėje arba atgraso minėtos valstybės narės piliečius investuoti kitose valstybėse narėse⁶³. Taigi, šioje byloje Teisingumo Teismas patvirtino Tarybos direktyvos 88/361/EEB I priede pateiktos nomenklatūros nuostatą, konstatuojančią jog kapitalo judėjimas apima ir tuos sandorius, pagal kuriuos ne rezidentai investuoja į nekilnojamąjį turtą kitų valstybių narių teritorijoje. Laisvą kapitalo judėjimą apima tiek tokio nekilnojamojo turto turėjimas, tiek jo valdymas.⁶⁴

Kitas svarbus sprendimas, vertinant kapitalo judėjimo laisvės įtaką nerezidentų vykdomų investicijų į nekilnojamąjį turtą atžvilgiu, priimtas *Albore* byloje. Teisingumo Teismas pripažino Italijos įstatymą, nustatantį privalomo leidimo gavimą prieš perkant turtą, esantį kariniu požiūriu reikšmingose vietose ir netaikomą tik Italijos piliečiams, tiesiogiai diskriminuojančiu. Šioje byloje Teisingumo Teismas nurodė, jog į kapitalo judėjimo tarp valstybių narių kategoriją taip pat patenka ir nerezidentų vykdomas nekilnojamojo turto įsigijimas valstybėje narėje, nepriklausomai nuo turto įsigijimo priežasčių ir šių judėjimų laisvė yra užtikrinama pagal sutarties 73 b straipsnį (dabar 56 straipsnis).

Kitose Teisingumo Teismo bylose (*Salzmann, Konle*), kuriose nagrinėti žemės pardavimo nereziduojantiems ES piliečiams ribojimų klausimai, nors ir vienodai taikomi reziduojantiems ES piliečiams, Teismas laikėsi vieningos praktikos nurodydamas, jog

⁶² Europos Teisingumo Teismas. 2007 m. sausio 25 d. sprendimas *Festersen* C-370/05, ECR I-01129.

⁶³ Europos Teisingumo Teismas. 2007 m. sausio 25 d. sprendimas *Festersen* C-370/05, ECR I-01129, 44 punktas.

⁶⁴ Europos Teisingumo Teismas. 2006 m. rugsėjo 14 d. sprendimas *Centro di Musicologia Walter Stauffer* C-386/04, ECR I-08203.

nacionalinės priemonės, nustatančios nerezidentams, norintiems įsigyti žemės plotus, privalomą nacionalinių institucijų leidimo gavimą, patenka į kapitalo judėjimus, reglamentuojamus SESV 63 str. nuostatomis⁶⁵. *Reisch* bei *Ospelt* bylose Teisingumo Teismas nurodė, jog teisės kitos valstybės narės teritorijoje įsigyti, eksploatuoti ir perleisti nekilnojamąjį turtą, kuri sudaro būtiną įsisteigimo laisvės elementą, kaip matyti iš EB Sutarties 44 straipsnio (SESV 50 str.), įgyvendinimas sukelia kapitalo judėjimą.⁶⁶ Taip pat atkreiptinas dėmesys, jog ne tik fizinių asmenų, tačiau ir juridinių asmenų vykdomos investicijos į nekilnojamąjį turtą kitose nei jų buveinės valstybėse narėse, patenka į laisvo kapitalo judėjimo sritį. Tokia situacija buvo nagrinėjama *Servatius* byloje⁶⁷, kurioje Nyderlandų valstybė reikalavo, jog įstaiga, kuri yra licencijuota kaip veiklą aprūpinimo būstu srityje vykdanči įstaiga, gautų išankstinį leidimą investuoti į statybas kitoje valstybėje narėje.

Taigi, atsižvelgiant į vieną iš pagrindinių ES teisės principų – jos viršenybės nacionalinės teisės atžvilgiu, SESV 63 str. nuostatas, uždraudžiančias visų kapitalo judėjimo ir mokėjimų tarp valstybių narių ir tarp valstybių narių bei trečiųjų šalių apribojimus bei tai, jog kapitalo judėjimai reglamentuoja investicijas į nekilnojamąjį turtą (apima sandorius, pagal kuriuos nerezidentai investuoja į nekilnojamąjį turtą valstybės narės teritorijoje), daroma išvada, jog kapitalo judėjimo laisvė daro tiesioginę įtaką šiems civiliniams santykiams, apibrėždama atitinkamų ribojimų draudimus bei nustatydamą galimus ribojimų pateisinimus, o tai reiškia, jog nacionalinės civilinės teisės normos, reglamentuojančios investicijas į nekilnojamąjį turtą, privalo atitikti ES bendrosios rinkos reikalavimus.

3.1.2. Investicijų į nekilnojamąjį turtą reguliavimo draudimai

Kitas svarbus aspektas, siekiant išanalizuoti kapitalo judėjimo laisvės reikšmę investicijų į nekilnojamąjį turtą vykdymo prasme, yra draudžiamų ribojimų įvertinimas. Kitaip tariant, kapitalo judėjimo laisvė daro įtaką investicijoms į nekilnojamąjį turtą, nustatydamą bei apibrėždamą draudžiamą elgesio modelį. Kadangi SESV 63 straipsnyje suformuluota nuostata, uždraudžianti visus kapitalo judėjimo ir mokėjimų tarp valstybių

⁶⁵ Europos Teisingumo Teismas. 2003 m. gegužės 15 d. sprendimas *Salzmann C-300/01*, ECR I-04899.

⁶⁶ Europos Teisingumo Teismas. 2002 m. kovo 2 d. sprendimas *Reisch ir kt. C-515/99*, ECR I-02157; 2003 m. rugsėjo 23 d. sprendimas *Ospelt C-452/01*, ECR I-09743; 1999 m. sausio 1 d. sprendimas *Konle C-302/97*, ECR I-03099.

⁶⁷ Europos Teisingumo Teismas. 2009 m. spalio 1 d. *Minister voor Wonen, Wijken en Integratie prieš Woningstichting Sint Servatius C-567/07*, ECR I-09021.

narių ir tarp valstybių narių bei trečiųjų šalių apribojimus, yra gana abstrakti, būtų tikslinga šiuos apribojimus įvertinti remiantis Teisingumo Teismo praktika.

Festersen byloje Danija nedraudė pilietybės pagrindu įsigyti ūkio paskirties žemę, tačiau nustatė reikalavimą, kad įsigyjant tokios paskirties žemę, asmuo turi įsteigti nuolatinę gyvenamąją vietą toje valdoje. Vertindamas šį reikalavimą, Teisingumo Teismas pažymėjo, jog nors Danijos teisės aktai žemės ūkio srityje neįtvirtina diskriminacijos tarp Danijos piliečių ir kitų ES ar Europos ekonominės erdvės valstybių narių piliečių, tai nereiškia, kad jais įtvirtinta pareiga apsigyventi, kurios galima nevykdyti tik gavus atsakingo už žemės ūkį ministro leidimą, neriboja kapitalo judėjimo laisvės⁶⁸. Minėta pareiga riboja ne tik laisvą kapitalo judėjimą, bet ir įgijėjo teisę laisvai pasirinkti savo gyvenamąją vietą⁶⁹.

Toliau nagrinėdamas draudžiamus laisvo kapitalo judėjimo ribojimus, Teisingumo Teismas laikėsi nuoseklios praktikos ir *Salzmann* byloje, kurioje buvo aiškinama Austrijos nacionalinių įstatymų, nustatančių privalomo Austrijos institucijų leidimo gavimą nereziduojantiems ES piliečiams, norintiems įsigyti žemės plotus Austrijoje. Šią išankstinio leidimo gavimo procedūrą, nors ir nenustatančią formalios diskriminacijos tarp Austrijos bei kitų ES piliečių, pagal savo paskirtį Teismas įvardino kaip ribojančią laisvo kapitalo judėjimą bei patenkančią į SESV 63 str. taikymo sritį.⁷⁰ Panaši situacija buvo sprendžiama *Ospelt* byloje, kurioje nacionalinis įstatymas nustatė privalomą reikalavimą gauti išankstinį leidimą prieš įsigyjant žemės ūkio paskirties žemę, tačiau šis atvejis išskyrė tuo, jog leidimas nebuvo išduodamas asmenims, norintiems įsigyti žemės plotus nuosavybės pagrindu, bet neketinantiems joje vykdyti ūkinės veiklos, net jei nuosavybės teisės įgijėjai sutiktų išnuomoti atitinkamus žemės plotus ūkininkams, vykdančioms ūkinę veiklą.

Draudimas taikyti nacionalinės teisės aktus, reglamentuojančius žemės įsigijimą, pagal kuriuos sandorio galiojimas priklauso nuo pirkėjo deklaracijos pateikimo, kai pavėlavus pateikti reikalaujamą pirkimo deklaraciją aptariamas žemės sandoris tampa niekinis nuo jo sudarymo momento, buvo įtvirtintas *Josef Stauderer* byloje. Šioje byloje Teisingumo Teismas dar kartą pažymėjo, jog išankstinio deklaravimo režimas, taikomas kartu su adekvačiomis teisinėmis priemonėmis, gali būti proporcinga priemonė siekiant bendrojo intereso tikslo, kuriuo, planuojant teritoriją, siekiama išsaugoti nuolatinis gyventojus ir nuo turizmo nepriklausančią veiklą, nustatant apribojimus įkurti antrinius būstus apibrėžtoje geografinėje teritorijoje. Tačiau žemės sandorio pripažinimas

⁶⁸ Europos Teisingumo Teismas. 2007 m. sausio 25 d. sprendimas *Festersen* C-370/05, ECR I-01129, p. 25.

⁶⁹ *Ibid.*, p.35.

⁷⁰ Europos Teisingumo Teismas. 2003 m. gegužės 15 d. sprendimas *Salzmann* C-300/01, ECR I-04899.

negaliojančiu nuo jo sudarymo momento nėra proporcinga sankcija, nes ji paskiriama automatiškai, kai praleidžiamas reikalaujamos deklaracijos pateikimo terminas, nepaisant tokio vėlavimo priežasčių ir, neatsižvelgiant į pagrindinių taikytinų taisyklių pažeidimą, daro esminę įtaką sandoriui, išreiškiančiam šalių ketinimus.⁷¹

3.1.3. Investicijų į nekilnojamąjį turtą reguliavimo ribojimų pateisinimai

Analizuojant laisvo kapitalo judėjimo įtaką civilinių teisinių santykių liberalizavimo arba priešingai – varžymo atžvilgiu, yra itin svarbu išsiaiškinti investicijų į nekilnojamąjį turtą elgesio modelius, kuriuos galima pateisinti bei pateisinimų pagrindus. Tik informuoti civilinių teisinių santykių dalyviai, žinodami galimus kapitalo judėjimų apribojimų pateisinimus, turi galimybę, remiantis įstatymo žinojimo prezumpcija, įvertinti planuojamų arba esamų investicijų į nekilnojamąjį turtą padarinius.

Jau minėtoje *Festersen* byloje, Danijos teisės aktų nustatytą reikalavimą apsigyventi įsigytoje žemės ūkio srityje, Teisingumo Teismas vertino kaip diskriminacinį ir ribojantį laisvo kapitalo judėjimą. Teisingumo Teismas ne vienoje byloje yra pažymėjęs, jog tokia priemonė galima tik su sąlyga, kai ja siekiama bendrojo intereso tikslų ir ji taikoma nediskriminaciniu būdu bei atitinka proporcingumo principą, t. y. ji yra tinkama užtikrinti siekiamo tikslo įgyvendinimą ir neperžengia to, kas būtina jam pasiekti.⁷² Teisingumo Teismas yra konstatavęs, jog nacionalinės teisės aktais galima apriboti laisvą kapitalo judėjimą žemės rinkoje arba teritorijos tvarkymo tikslu, siekiant išlaikyti nuolatinis gyventojus kaimo vietovėse⁷³, o išankstinio leidimo sistema tam tikrais atvejais gali būti būtina ir proporcinga įgyvendinant siekiamus tikslus, jeigu jų negalima pasiekti mažiau apribojančiomis priemonėmis, pavyzdžiui, atitinkama deklaravimo sistema⁷⁴.

Reisch ir kt. byloje Teisingumo Teismas sprendė ar Austrijos nacionalinių įstatymų reikalavimas nekilnojamojo turto nuosavybės teisės įgijėjui pateikti išankstinę įgijimo deklaraciją kompetentingai institucijai, gali būti pateisinamas kapitalo judėjimo

⁷¹ Europos Teisingumo Teismas. 2005 m. gruodžio 1 d. sprendimas *Ewald Burtscher prieš Josef Stauderer* C-213/04, ECR I-10309.

⁷² Europos Teisingumo Teismas. 2002 m. kovo 2 d. sprendimas *Reisch ir kt.* C-515/99, ECR I-02157; 2003 m. rugsėjo 23 d. sprendimas *Ospelt* C-452/01, ECR I-09743.

⁷³ Europos Teisingumo Teismas. 1999 m. sausio 1 d. sprendimas *Konle* C-302/97, ECR I-03099; 2002 m. kovo 2 d. sprendimas *Reisch ir kt.* C-515/99, ECR I-02157; 2007 m. sausio 25 d. sprendimas *Festersen* C-370/05, ECR I-01129; 2009 m. spalio 1 d. *Minister voor Wonen, Wijken en Integratie prieš Woningstichting Sint Servatius* C-567/07, ECR I-09021.

⁷⁴ Europos Teisingumo Teismas. 1995 m. gruodžio 14 d. sprendimas *Criminal proceedings against Sanz de Lera and Others* C-163/94, C-165/94 ir C-250/94, ECR I-04821; 1999 m. sausio 1 d. sprendimas *Konle* C-302/97, ECR I-03099.

laisvės ribojimas. Teismas, vertindamas šią nacionalinę nuostatą bei nenukrypdamas nuo sistemingos praktikos, dar kartą pabrėžė kapitalo judėjimo ribojimų leidžiamumą atsižvelgiant į bendrojo intereso tikslų siekį, nediskriminacinį priemonės pobūdį bei proporcingumo principą⁷⁵. Remiantis šiais kriterijais, Teismas nurodė, jog reikalavimas pateikti įgijimo deklaraciją atitinka bendrojo intereso kriterijų - padeda išlaikyti regioninio planavimo tikslus, nuolatinį gyventojų skaičių bei ekonominę veiklą, nepriklausomą nuo turizmo sektoriaus. Šis reikalavimas nėra diskriminacinis, kadangi taikomas vienodai Austrijos bei kitų ES valstybių narių piliečiams, taip pat atitinka proporcingumo principą, kadangi pranešimas apie nuosavybės teisės įgijimo statusą yra minimalus reikalavimas.⁷⁶

Minėtas bendrojo intereso reikalavimas, kaip kapitalo judėjimo ribojimų pateisinimo kriterijus, buvo įvardijamas ir *Konle* byloje, kurioje Teisingumo Teismas nustatė, jog reikalavimas nerezidentams pateikti išankstinę deklaraciją, prieš įsigyjant pastatams statyti skirtus sklypus, užtikrintas baudomis už deklaracijos nepateikimą⁷⁷, yra laisvo kapitalo judėjimo ribojimą pateisinti priemonė. Anksčiau minėtoje *Ospelt* byloje Teismas nurodė, jog išankstinio leidimo reikalavimas galėtų būti pateisinamas žemės ūkio bendruomenių apsauga, žemės nuosavybės pasiskirstymo išlaikymu ir šiuo pagrindu nepažeistų SESV 63 str., tačiau atsižvelgiant į tai, kad leidimo išdavimas asmenims, siekiantiems įsigyti žemę, tačiau neketinantiems joje vykdyti ūkinės veiklos buvo iš esmės per daug apribotas, Teismas minėto ribojimo nepateisino ir pripažino ribojančiu kapitalo judėjimo laisvę.

Taigi, remiantis Teisingumo Teismo praktika, kapitalo judėjimo laisvės įtaka civiliniams teisiniams santykiams, kurių objektas – investicijos į nekilnojamąjį turtą, gali pasireikšti tuo, jog valstybės narės tam tikrais atvejais gali pateisinti reikalavimą įgyti išankstinį leidimą prieš įsigyjant žemės plotus ir šis reikalavimas neapribos kapitalo judėjimo laisvės civilinių teisinių santykių kontekste, jei jis atitiks numatytas sąlygas, t.y. toks reikalavimas bus būtinas, nediskriminuojantis bei proporcingas siekiamų tikslų įgyvendinimui, kurie dažniausiai yra susiję su įgyjamos žemės naudojimu pagal tam tikrą numatytą paskirtį.

⁷⁵ Europos Teisingumo Teismas. 2002 m. kovo 2 d. sprendimas *Reisch ir kt.* C-515/99, ECR I-02157, 31 p.

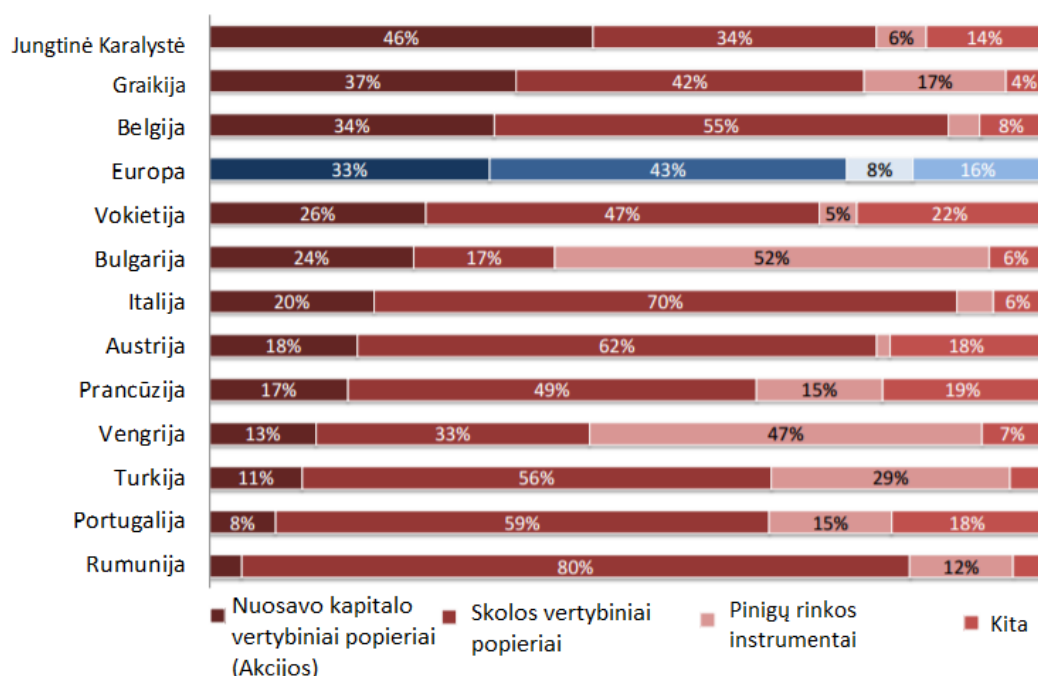
⁷⁶ *Ibid.* 34, 36 p.

⁷⁷ Europos Teisingumo Teismas. 1999 m. sausio 1 d. sprendimas *Konle* C-302/97, ECR I-03099.

3.2. Operacijos vertybiniais popieriais

Visą kapitalo rinką galima suskirstyti į dvi stambias sritis: 1) skolos (įsipareigojimų, obligacijų rinka) vertybinių popierių rinką 2) nuosavybės vertybinių popierių rinką (akcijų rinka).⁷⁸ Pasaulio 500 didžiausių turto valdytojų alokacija pagal turto klases rodo, jog tradicinės turto klasės dominuoja investiciniuose portfeliuose ir sudaro 79,4% viso fondų valdomo turto (nuosavo kapitalo vertybiniai popieriai (akcijos) sudaro 45,3%, o skolos vertybiniai popieriai (obligacijos) sudaro 34,1%).⁷⁹ Analizuojant Europos turto valdytojų alokaciją pagal turto klases, pastebimos panašios tendencijos, kur dominuoja akcijos (33%) ir obligacijos (43%), nepaisant tam tikrų skirtumų kiekvienoje šalyje (1 pav.).

1 paveikslas. Europos turto valdytojų alokacija pagal šalis, 2013

Šaltinis: Asset Management in Europe, 8th Annual review – Facts and figures 2015. Prieiga per internetą:

<http://www.efama.org/Publications/Statistics/Asset%20Management%20Report/150427_Asset%20Management%20Report%202015.pdf>

Be to, šios dvi turto klasės sudaro didžiausią dalį tiek juridinių, tiek fizinių asmenų investiciniuose portfeliuose (60/40 - akcijų/obligacijų strategija). Atsižvelgiant į turimus duomenis bei pasaulines investavimo tendencijas, operacijų, atliekamų su

⁷⁸ KANCEREVYČIUS, G., *Finansai ir investicijos*. Kaunas: Smaltija 2009, p. 154.

⁷⁹ The 500 largest asset managers. The P&I/Towers Watson global 500 research and ranking 2014. [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. lapkričio 23 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.valuwalk.com/2015/11/global-asset-managers-aum/>>

vertybiniais popieriais aktualumas civilinių teisinių santykių subjektams tampa nenuginčijamu faktu.

Kalbant apie vertybinius popierius, kaip civilinių teisinių santykių objektą, reguliuojamą ES kapitalo judėjimo laisvę užtikrinančiomis taisyklėmis, visų pirma, svarbu išskirti minėtos laisvės reguliavimo sritį. Remiantis Tarybos direktyvos 88/361/EEB priede pateiktos nomenklatūros I, III skyriais bei priedo aiškinamosiomis pastabomis, be investicijų į nekilnojamąjį turtą, kapitalo judėjimai taip pat apima tiesiogines investicijas, susijusias su operacijomis vertybiniais popieriais, kuriais paprastai prekiaujama kapitalo rinkoje⁸⁰, t.y. akcijas, obligacijas ir kitus vertybinius popierius, suteikiančius teisę dalyvauti paskirstant pelną. Direktyvos 88/361/EEB priedo aiškinamosios pastabose nurodyta, jog tiesioginėse investicijose dalyvaujama tada, kai fizinio asmens ar kitos įmonės arba bet kurio kito turėtojo turimas akcijų paketas suteikia teisę akcininkui arba pagal nacionalinių įstatymų nuostatas, reglamentuojančias akcijų ribojamos atsakomybės bendroves, arba kitaip efektyviai dalyvauti bendrovę valdant ar ją kontroliuojant.⁸¹

Vertybinių popierių operacijų priskyrimas kapitalo judėjimas taip pat išsamiai atskleistas Teisingumo Teismo praktikoje. Byloje *Bouanich* akcijų perpardavimas jas išleidusiai bendrovei, kaip tai padarė ieškovė, buvo pripažintas kapitalo judėjimu pagal Tarybos direktyvos 88/361/EEB 1 straipsnį ir direktyvos I priede nurodytą kapitalo judėjimų nomenklatūrą.⁸² Elgesio modeliai, kuomet potencialūs akcininkai prieš įsigydami didesnę nei tam tikroje valstybėje narėje nustatytą bendrovės akcijų skaičių, privalo gauti valstybės narės atitinkamų institucijų leidimus, taip pat patenka į laisvo kapitalo judėjimo reguliavimo sritį.⁸³ Atkreiptinas dėmesys, jog specialiosios akcijos, kitaip vadinamos „*auksinėmis akcijomis*“, suteikiančios atitinkamam subjektui specialias teises iš anksto tvirtinti tam tikrus bendrovių valdymo organų sprendimus, Teisingumo Teismo buvo įvertintos kaip laisvo kapitalo judėjimo apribojimai⁸⁴. Į kapitalo judėjimo reguliavimo sritį taip pat įtraukiamos valstybių narių privatizavimo sistemos, nustatančios, jog tam tikrų valstybinių įmonių akcijos turi tiesiogiai arba netiesiogiai priklausyti nacionalinėje teisėje nustatytoms viešosios valdžios institucijoms. Tai

⁸⁰ Europos Teisingumo Teismas. 2002 m. birželio 4 d. sprendimas *Komisija prieš Portugaliją* C-367/98, ECR I-04731.

⁸¹ 1988 m. birželio 24 d. Tarybos direktyva 88/361/EEB dėl Sutarties 67 straipsnio įgyvendinimo Oficialusis leidinys L 178/5, p. 5-18.

⁸² Europos Teisingumo Teismas. 2006 m. sausio 19 d. sprendimas *Bouanich* C-265/04, ECR I-00923.

⁸³ Europos Teisingumo Teismas. 2002 m. birželio 4 d. sprendimas *Komisija prieš Portugaliją* C-367/98, ECR I-04731; 2002 m. birželio 4 d. sprendimas *Komisija prieš Prancūzijos Respubliką* C-483/99, ECR I-04781; 2002 m. birželio 4 d. sprendimas *Komisija prieš Belgijos Karalystę* C-503/99, ECR I-04809.

⁸⁴ Europos Teisingumo Teismas. 2006 m. rugšėjo 28 d. sprendimas *Komisija prieš Nyderlandų Karalystę* C-282/04 ir C-283/04, ECR I-09141.

privatizavimo sistema yra nesuderinama su ES vidaus rinka, nes draudimas privatizuoti reiškia, kad privatus investuotojas negali įsigyti elektros energijos arba dujų paskirstymo sistemos operatoriaus, veikiančio tam tikros valstybės narės teritorijoje, akcijų arba dalyvauti valdant jo kapitalą⁸⁵. Taigi, draudimas privatizuoti patenka į SESV 63 straipsnio taikymo sritį kaip galintis sukliudyti įsigyti atitinkamų įmonių akcijų ar apriboti jų įsigijimą arba atgrasyti kitų valstybių narių investuotojus investuoti į jų kapitalą⁸⁶.

Nagrinęjant kapitalo judėjimo laisvės įtaką civiliniams teisiniams santykiams, vykdomų operacijų vertybiniais popieriais aspektu, nemažiau svarbu atskleisti kokie Teisingumo Teismo praktikoje nustatyti minėtos laisvės elgesio modeliai yra draudžiami. Tik išanalizavus šiuos ribojimus galima daryti argumentuotas išvadas, atspindinčias kapitalo judėjimo laisvės reikšmę operacijų, vykdomų vertybiniais popieriais, kaip vieno iš civilinių teisinių santykių objekto atžvilgiu. Teisingumo Teismas yra patikslinęs, kad „apribojimais“ pagal SESV 63 straipsnio 1 dalį reikia laikyti nacionalines priemones, galinčias sukliudyti įsigyti atitinkamų įmonių akcijų ar apriboti jų įsigijimą arba atgrasyti kitų valstybių narių investuotojus investuoti į jų kapitalą⁸⁷. Iš Teisingumo Teismo praktikos taip pat matyti, kad nacionalinės nuostatos, kuriomis nustatomi kiekybiniai ir kokybiniai apribojimai, kiek tai susiję su investicijomis kitose valstybėse narėse, turi ribojamąjį poveikį bendrovių, įsteigtų kitose valstybėse narėse, atžvilgiu, kiek šia nuostata joms daroma kliūčių kaupti kapitalą, nes, be kita ko, yra ribojamas akcijų įsigijimas.⁸⁸

Viena iš pirmųjų Teisingumo Teismo bylų, susijusių su ribojimais, nustatytais kapitalo judėjimų atžvilgiu - *Komisija prieš Portugaliją*. Nagrinėjamoje situacijoje, remiantis Portugalijos nacionaliniais įstatymais, potencialūs kitų valstybių narių investuotojai prieš įsigyjant didesnę nei nustatytas tam tikrų Portugalijos bendrovių akcijų skaičių, privalėjo gauti išankstinį nacionalinių institucijų leidimą šiems veiksams atlikti. Atsižvelgiant į tai, jog diskriminacinės nacionalinės taisyklės, draudžiančios investuotojams iš kitų valstybių narių įsigyti didesnę negu nustatytą akcijų skaičių tam tikrose privatizuojamose įmonėse ir nediskriminacinis reikalavimas Portugalijos bei kitų valstybių narių investuotojams gauti išankstinį leidimą tam tikro akcijų skaičiaus

⁸⁵ Europos Teisingumo Teismas. 2013 m. spalio 22 d. sprendimas Staat der Nederlanden prieš Essent NV ir kt., C-105/12 ir C-107/12, EU:C:2013:677.

⁸⁶ *Ibid.* 41 p.

⁸⁷ Europos Teisingumo Teismas. 2002 m. birželio 4 d. sprendimas *Komisija prieš Portugaliją* C-367/98, ECR I-04731.

⁸⁸ Europos Teisingumo Teismas. 2013 m. spalio 22 d. sprendimas Staat der Nederlanden prieš Essent NV ir kt., C-105/12 ir C-107/12, EU:C:2013:677, 42 p.

įsigijimui kai kuriose įmonėse, yra susijusios su nevienodu požiūriu į kitų valstybių narių subjektus. Tai gali kliudyti akcijų įsigijimui įmonėse ir sulaukyti kitų valstybių narių investuotojus, taip sukuriant prielaidas tik tariamam laisvo kapitalo judėjimui.⁸⁹ Teisingumo Teismas šias Portugalijos taisykles pripažino nepateisinamais laisvo kapitalo judėjimo apribojimais.

Panaši situacija nagrinėta bylose *Komisija prieš Prancūziją* bei *Komisija prieš Belgiją*, kuriose nacionalinis įstatymas taip pat nustatė privalomo išankstinio leidimo įgijimą investuotojams, norintiems įsigyti ar perleisti akcijų, viršijančių nustatytą skaičių. Byloje *Komisija prieš Prancūziją* šis reikalavimas buvo grindžiamas siekiu užtikrinti specialias valstybės teises naftos kompanijose ir naftos tiekimo saugumą krizės atveju, t.y. viešojo intereso užtikrinimo būtinybe. Teisingumo Teismas Prancūzijos argumentus atmetė ir dar kartą pažymėjo, jog nors nustatyta priemonė taikoma vienodai nacionaliniams bei kitų valstybių investuotojams, ji trukdo patekti į rinką. SESV 63 str. nustato bendrą kapitalo judėjimo apribojimų draudimą tarp valstybių narių ir šio draudimo principas apima platesnį spektrą nei vien eliminavimą nevienodai taikomų priemonių nacionalinių ir kitų valstybių narių investuotojų atžvilgiu.⁹⁰ Dar vienas apribojimas, nustatytas Nyderlandų nacionaliniais teisės aktais bei taikomas vienodai rezidentams bei nerezidentams, Teisingumo Teismo nagrinėtas byloje *Komisija prieš Nyderlandus* dėl specialiųjų akcijų, suteikiančių Nyderlandų Karalystei specialias teises iš anksto tvirtinti tam tikrus bendrovių valdymo organų sprendimus. Nepaisant Nyderlandų Karalystės bandymo pateisinti šias specialiąsias akcijas privalomojo bendrojo intereso apsauga, t. y. universalių pašto paslaugų užtikrinimu, Teismas šią priemonę priskyrė valstybės priemonėms, kurioms taikomas SESV 63 str. ir nurodė, jog nagrinėjamos specialiosios akcijos gali kitų valstybių narių investuotojus atgrasyti nuo investavimo į atitinkamas įmones. Be to, apribojus kitų akcininkų galimybę veiksmingai dalyvauti atitinkamų bendrovių valdyme, tokios akcijos gali daryti neigiamą įtaką tiesioginėms investicijoms,⁹¹ taip pat nagrinėjamos specialiosios akcijos gali daryti atgrasomąjį poveikį portfelinėms investicijoms⁹².

Jau minėtoje byloje *Komisija prieš Portugaliją*, nepaisant griežto Teisingumo Teismo vertinimo kapitalo judėjimo ribojimų nustatymo srityje, Teismas taip pat atkreipė

⁸⁹ Europos Teisingumo Teismas. 2002 m. birželio 4 d. sprendimas *Komisija prieš Portugaliją* C-367/98, ECR I-04731.40 p.

⁹⁰ Europos Teisingumo Teismas. 2002 m. birželio 4 d. sprendimas *Komisija prieš Prancūzijos Respubliką* C-483/99, ECR I-04781;

⁹¹ Europos Teisingumo Teismas. 2006 m. rugsėjo 28 d. sprendimas *Komisija prieš Nyderlandų Karalystę* C-282/04 ir C-283/04, ECR I-09141, 26 p.

⁹² *Ibid.* 27 p.

dėmesį į galimus šių ribojimų pateisinimus, nustatytus Sutartyje išvardintomis išimtimis bei svarbiausiais bendrojo intereso reikalavimais, taikomais visiems fiziniams bei juridiniams asmenims, kurie vykdo veiklą priimančiosios valstybės narės teritorijoje. Be to, norint tokius reikalavimus pateisinti, jie turi tinkamai užtikrinti siekiamą tikslą ir neperžengti to, kas yra būtina šiam tikslui pasiekti ir atitikti proporcingumo principą.⁹³ Nors jau minėtoje byloje *Komisija prieš Prancūziją*, Teisingumo Teismas nurodė, jog kapitalo judėjimo suvaržymas, siekiant užtikrinti minimalų naftos produktų rezervą rimtos bei realios grėsmės atveju būtų pateisinamas viešojo intereso, šiuo atveju Prancūzijos nacionaliniai įstatymai neatitiko proporcingumo bei teisinio tikrumo principo, kadangi potencialiems investuotojams nebuvo nurodytos konkrečios sąlygos, kurias įgyvendinus leidimai akcijų pirkimui ar perleidimui būtų išduodami arba prašymas būtų atmestas⁹⁴. Šis aiškios sistemos trūkumas, nustatant plačius nacionalinių institucijų įgaliojimus, kelia rimtą trukdį laisvo kapitalo judėjimui ir gali apskritai jį pašalinti.⁹⁵

Panaši situacija buvo nagrinėta byloje *Komisija prieš Belgiją*⁹⁶, tačiau joje, priešingai nei anksčiau minėtoje, Teisingumo Teismas pateisino laisvo kapitalo judėjimo ribojimą viešojo intereso užtikrinimo principu. Nors situacijos abiejose bylose buvo itin panašios (Belgijos nacionaliniai teisės aktai suteikė vyriausybės turimoms akcijoms teisę vetuoti kiekvieną svarbų sprendimą dviejose energetikos bendrovėse, remiantis viešojo intereso užtikrinimu), tačiau šiuo atveju Teismas pažymėjo, jog atsižvelgiant į aplinkybes, tam tikri interesai gali pateisinti tai, kad valstybės narės išlaiko tam tikrą įtaką įmonėse, kurios iš pradžių buvo valstybinės, o po to buvo privatizuotos, kai šios įmonės veikia srityse, susijusiose su viešojo intereso ar strateginių paslaugų teikimu.⁹⁷ Taip pat įvardinta, jog grėsmė viešajam saugumui turi būti reali ir rimta⁹⁸. Taigi, norint tam tikrą laisvo kapitalo judėjimo ribojimą pateisinti viešojo intereso užtikrinimo pagrindu, valstybė privalo numatyti objektyvius ir aiškius kriterijus, apibrėžiančius saugomą ypatingą viešąjį interesą, kurie atitiktų proporcingumo principą, t.y. neviršytų to, kas yra būtina šio bendrojo intereso apsaugai bei privalo užtikrinti veiksmingos teisminės kontrolės galimybę.

⁹³ Europos Teisingumo Teismas. 2002 m. birželio 4 d. sprendimas *Komisija prieš Portugaliją* C-367/98, ECR I-04731.

⁹⁴ Europos Teisingumo Teismas. 2002 m. birželio 4 d. sprendimas *Komisija prieš Prancūzijos Respubliką* C-483/99, ECR I-04781, 50 p.

⁹⁵ *Ibid.* 51 p.

⁹⁶ Europos Teisingumo Teismas. 2002 m. birželio 4 d. sprendimas *Komisija prieš Belgijos Karalystę* C-503/99, ECR I-04809.

⁹⁷ *Ibid.* 43 p.

⁹⁸ *Ibid.* 47 p.

Taigi, ES valstybių narių civilinių teisinių santykių dalyviai, atlikdami operacijas, susijusias su vertybiniais popieriais, yra tiesiogiai veikiami ne tik nacionalinių teisės aktų, tačiau ir gana detalios reglamentuotos ES teisės, kuri ne tik nustato imperatyvias kapitalo judėjimo taisykles ir įvardina draudžiamus elgesio modelius, tačiau kartu detalizuoja pateisinamus kapitalo judėjimų apribojimo variantus. Išanalizavus aktualią Teisingumo Teismo praktiką matyti, jog vertybinių popierių operacijų vykdymas itin dažnai priklauso nuo ES pirminės bei antrinės teisės nuostatų, kurių žinojimo svarba užtikrintų palankiausių siekiamą rezultatą.

3.3. Dividendų gavimas ir apmokestinimas kitoje valstybėje narėje

Dividendas – tai fiziniam ar juridiniam asmeniui, įsigijusiam tam tikros bendrovės akcijų, paskirta bendrovės pelno dalis. Dividendai yra bendrovės įsipareigojimas akcininkams, kurie turi teisę reikalauti dividendų iš bendrovės kaip jos kreditoriai.⁹⁹ Žymus ekonomistas John Burr Williams yra pasakęs, jog “kompanija yra verta tiek, kiek per visą savo gyvavimo laikotarpį akcininkams gali išmokėti dividendų”. Kadangi kiekvienos įmonės vienas iš pagrindinių tikslų yra uždirbtą grynąjį pelną išdalinti akcininkams, o akcininkų – gauti investavimo grąžą, dividendų svarba investuotojams yra vienas iš esminių pajamų šaltinių vykdant investavimo operacijas. Iš visų keturių bendrosios rinkos laisvių – prekių, paslaugų, įsisteigimo ir kapitalo judėjimo – pastarosios dvi yra pačios aktualiausios įmonių teisės srityje.¹⁰⁰ Nors apmokestinimo sritis nėra tiesioginis civilinių teisinių santykių objektas, ji veikia kaip papildomas elementas, darantis įtaką civilinių teisinių santykių subjektų apsisprendimui dalyvauti šiuose santykiuose, sudaryti atitinkamas sutartis, steigti įmones ir kt. Pažymėtina, jog net direktyvos 88/361/EEB preambulėje nurodytas siekis išvengti iškraipymų, mokesčių nemokėjimo ir mokesčių vengimo rizikos, atsirandančios dėl skirtingų nacionalinių apmokestinimo sistemų, sumažinimo, todėl nagrinėjant kapitalo judėjimo laisvės reikšmę civiliniams teisiniams santykiams, yra tikslinga aptarti šią sritį detalčiau.

Dividendų gavimas yra viena iš sričių, reglamentuojamų ES teisės normomis, kuri taip pat patenka į kapitalo judėjimo laisvės sritį. *Verkooijen* byla gali būti vertinama kaip viena pirmųjų, suteikusių pagreitį daugumai kitų bylų tiesioginio apmokestinimo srityje, kadangi šioje byloje pirmą kartą priimtas sprendimas dėl tiesioginio apmokestinimo

⁹⁹ VAŠKELAITIS, V., MARTIŠIŪTĖ, V. *Dividendai ir jų mokėjimas: teisinis vertinimas*; ISSN 1392–1274. TEISĖ 2010 76.

¹⁰⁰ Dr. RINGE, W. G., *Domestic company law and free movement of capital: nothing escapes the European Court?* Legal Research Paper Series, Paper No 42/2008, p. 3.

būtent kapitalo judėjimo laisvės srityje. *Verkooijen* byloje Teisingumo Teismas nustatė, kad dividendų užsienio valstybėje gavimas, nors ir nėra nurodytas direktyvos 88/361/EEB priede, patenka į Sutarties taikymo sritį, kadangi yra susijęs su kai kuriomis priede išvardytomis priemonėmis.¹⁰¹ Kartais valstybių narių kompetentingos institucijos imasi praktinių – atskyrimo (angl. *ring-fencing*) veiksmų, kuriais siekiama likvidų turtą, dividendus ir kitą banko turtą išlaikyti valstybės viduje ir kurie gali būti žalingi kitoms valstybėms narėms. Tokios atskyrimo priemonės gali būti laisvo kapitalo judėjimo apribojimai, kurie yra draudžiami pagal ES Sutartį, jei jie nėra tinkamai pagrįsti ir proporcingi¹⁰².

Jau minėtoje *Verkooijen* byloje buvo nagrinėjama situacija, kuomet Nyderlandų teisės aktai nustatė mokesčių lengvatą – dividendų neapmokestinimą pajamų mokesčiu, jeigu juos gavę asmenys yra bendrovės akcininkai. Šia lengvata skirstė mokesčių mokėtojus pagal jų gyvenamąją arba kapitalo investavimo vietą, kadangi ja buvo galima pasinaudoti tik tuo atveju, jei dividendus išmokėjo Nyderlanduose įsteigtos bendrovės. Teisingumo Teismas, sprendamas minėtą bylą pažymėjo, jog įstatymo nuostata, kaip antai nagrinėjamoji pagrindinėje byloje, turi atgrasantį poveikį Nyderlanduose įsteigtoms bendrovėms, investuojančioms savo kapitalą į bendroves, esančias kitose valstybėse narėse¹⁰³. Tokia nuostata taip pat sukuria ribojantį poveikį bendrovėms, įsisteigusioms kitose valstybėse narėse, sudarydama kliūtis pritraukti kapitalą Nyderlanduose, kadangi dividendams, išmokamiems šiose bendrovėse sudaromos mažiau palankios mokestinės sąlygos nei dividendų paskirstymui bendrovėse, įsteigtose Nyderlanduose, o tai mažina bendrovių akcijų patrauklumą.¹⁰⁴ Taigi, šiuo sprendimu Teisingumo Teismas pripažino Nyderlandų nacionalinių įstatymų nuostata, dėl mokesčių lengvatos suteikimo išimtinai dividendus išmokėjusioms bendrovėms, įsteigtoms nacionalinėje teritorijoje, pažeidžiančia SESV 63 straipsnį. Tolimesnėje Teisingumo Teismo praktikoje *Verkooijen* byla buvo cituojama daugeliu atvejų, ypač ginčijant taikomas draudžiamas dividendų apmokestinimo priemones, dėl kurių tam tikrose valstybėse narėse įsteigtų bendrovių akcijos investuotojams tampa ne tokios patrauklios.¹⁰⁵

¹⁰¹ Europos Teisingumo Teismas. 2000 m. birželio 6 d. sprendimas *Staatssecretaris van Financiën prieš Verkooijen C-35/98, ECR I-04071*.

¹⁰² 2014 m. birželio 5 d. Komisijos ataskaita Europos Parlamentui ir Tarybai. Laisvo lėšų judėjimo tarp vieno likvidumo pogrupio įstaigų teisinės kliūtys. Briuselis, COM (2014)327 final, p. 4.

¹⁰³ Europos Teisingumo Teismas. 2000 m. birželio 6 d. sprendimas *Staatssecretaris van Financiën prieš Verkooijen C-35/98, ECR I-04071, p. 34*.

¹⁰⁴ *Ibid.* p. 35.

¹⁰⁵ Europos Teisingumo Teismas. 2007 m. kovo 6 d. sprendimas *Meilicke C-292/04, ECR I-01835*.

*Test Claimants in the FII Group Litigation*¹⁰⁶ byloje Teisingumo Teismas aiškino ar valstybės narės teisės aktai, pagal kuriuos bendrovės rezidentės iš kitos, taip pat šioje valstybėje reziduojančios bendrovės gauti dividendai neapmokestinami pelno mokesčiu, o bendrovės rezidentės iš kitos toje pačioje valstybėje nereziduojančios bendrovės gauti dividendai apmokestinami šiuo mokesčiu, atitinka ES vidaus rinkos nuostatas. Visų pirma, Teisingumo Teismas pažymėjo, jog minėtoje situacijoje nagrinėjami santykiai, kuomet dividendų apmokestinimas priklauso nuo to, ar dividendai yra nacionalinės ar užsienio kilmės, bei nuo dividendus gavusiai bendrovei priklausančio dividendus išmokėjusios bendrovės kapitalo dalies, patekti į SESV 63 straipsnio dėl laisvo kapitalo judėjimo taikymo sritį.¹⁰⁷ Teisingumo Teismas, atsižvelgdamas į nuoseklią praktiką, šioje byloje nacionalinio įstatymo nuostatą vertino kaip laisvo kapitalo judėjimo ribojimą ir dar kartą pažymėjo, kad bet koks mažiau palankus užsienio kilmės dividendų vertinimas, palyginti su nacionalinės kilmės dividendais, turi būti laikomas laisvo kapitalo judėjimo apribojimu tiek, kiek dėl jo kitose valstybėse narėse įsteigtų bendrovių kapitalo įsigijimas gali tapti ne toks patrauklus.¹⁰⁸

Tikslinga būtų paminėti Teisingumo Teismo nagrinėtą *Manninen* bylą¹⁰⁹, kurioje nustatytas kapitalo judėjimo ribojimas bandytas pateisinti SESV 65 straipsnio 1 dalies a punktu. Šioje byloje buvo nagrinėjami Suomijos nacionaliniai teisės aktai dėl dividendų apmokestinimo, kuomet nacionalinės bendrovės akcininkas, be dividendų, gaudavo mokestinį kreditą, proporcingą bendrovės sumokėtam pelno mokesčiui. Iš šio mokesčio kredito dividendų, mokesčiai buvo atskaitomi taip, kad akcininkas neprivalėjo jų mokėti. Priešingai, teisė pasinaudoti mokesčiniu kreditu nebuvo suteikiama tuo atveju, jeigu bendrovė įsteigta kitoje valstybėje narėje. Taigi, akcininkai, gaunantys dividendus iš kitose valstybėse narėse įsteigtų bendrovių, buvo nepalankesnėje padėtyje nei dividendus gaunantys nacionalinės bendrovės akcininkai. Teisingumo Teismas pažymėjo, kad tokia mokesstinė sistema sulaiko asmenis, kurių pagrindinė apmokestinimo vieta yra Suomijoje, nuo kapitalo investavimo į kitoje valstybėje narėje savo buveines turinčias bendroves¹¹⁰ ir kartu sukelia šioms ribojanti poveikį, sudarant kliūtis pritraukti kapitalą Suomijoje. Tam, kad pagrindinėje byloje nagrinėjamas skirtingas traktavimas kapitalo investavimo vietos atžvilgiu būtų laikomas suderinamu su Sutarties nuostatomis, jų nevienodas traktavimas

¹⁰⁶ Europos Teisingumo Teismas. 2006 m. gruodžio 12 d. sprendimas *Test Claimants in the FII Group Litigation C-446/04*, ECR I-11753.

¹⁰⁷ Europos Teisingumo Teismas. 2006 m. gruodžio 12 d. sprendimas *Test Claimants in the FII Group Litigation C-446/04*, ECR I-11753, p. 36.

¹⁰⁸ *Ibid.* p. 184.

¹⁰⁹ Europos Teisingumo Teismas. 2004 m. rugsėjo 7 d. sprendimas *Manninen C-319/02*, ECR I-07477.

¹¹⁰ *Ibid.* p. 22.

turi būti susijęs su aplinkybėmis, kurios nėra objektyviai palyginamos arba būtų pateisinamos privalomuoju bendrojo intereso pagrindu, pavyzdžiui, poreikiu apsaugoti mokesčių schemas darnumą¹¹¹.

Šiame skyriuje nagrinėtos bylos atskleidė, jog dividendų gavimas kitose valstybėse narėse įeina į ES bendrosios rinkos užtikrinimo sritį, kaip vieną iš kapitalo judėjimo sudėtinių dalių. Dividendų paskirstymas, esantis civilinių teisinių santykių objektu, yra reikšmingas ne tik pačiam juridiniam asmeniui, siekiančiam maksimizuoti pelną ir dividendus, tačiau taip pat nemažiau svarbus ir patiems akcininkams, siekiantiems gauti didžiausią įmanomą investicijų grąžą. ES teisės normos, apimančios dividendų gavimą bei nustatančios kapitalo judėjimo suvaržymus, ribojantį poveikį turinčius elgesio modelius, galimus ribojimų pateisinimus, sudaro vienodas sąlygas investuoti ne tik į bendroves - valstybės narės rezidentės, tačiau ir į bendroves - nerezidentės. Tokios investuotojams palankios aplinkos sudarymas skatina civilinių sandorių sudarymą bei laisvą kapitalo judėjimą tarp valstybių narių.

3.4. Finansinių paskolų ir kredito teikimas

Kreditas (angl. - *credit*) - tai paskolos ir kitokie atidedamojo mokėjimo metodai, įgalinantys vartotojus ir firmas pirkti prekes, paslaugas, žaliavas, medžiagas ar dalis¹¹². Kreditas taip pat apibrėžiamas kaip susiklostantys santykiai tarp kreditoriaus ir besiskolinančiojo, kurie atsiranda dėl pasiskolintos vertės grįžimo¹¹³.

Siekiant užbaigti kurti (iki 1993 m.) bendrąją rinką, pereinant nuo Europos pinigų sistemos prie EPS ir planuojant įsivesti eurą, kapitalo judėjimas pirmuoju etapu buvo visiškai liberalizuotas priėmus direktyvą 88/361/EEB, pagal kurią nuo 1990 m. liepos 1 d. panaikinti visi likę kapitalo judėjimo tarp valstybių narių gyventojų ribojimai. Taip į liberalizavimo procesą buvo įtraukti piniginiai ir pusiau piniginiai sandoriai, kurie nacionalinei pinigų politikai, pavyzdžiui, paskolų, indėlių užsienio valiuta arba vertybinių popierių sandorių srityse, galėjo daryti didžiausią poveikį.¹¹⁴ Pažymėtina, jog Direktyvos priede išdėstyta neišsami kapitalo judėjimų nomenklatūra, turinti nurodomąją galią,¹¹⁵

¹¹¹ Europos Teisingumo Teismas. 2004 m. rugsėjo 7 d. sprendimas *Manninen C-319/02, ECR I-07477*.

¹¹² TARAILA, S., *Kreditavimas. Lietuvos bankininkystės, draudimo ir finansų institutas*. Vilnius 1998, p. 176.

¹¹³ BUCKIŪNIENĖ, O. *Ūkio subjektų finansai*, Vilnius: Ekonomikos katedra 2005.

¹¹⁴ Europos Parlamento oficialus tinklapis [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. lapkričio 5 d.] Prieiga per internetą: <http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/lt/displayFtu.html?ftuId=FTU_3.1.6.html>.

¹¹⁵ Europos Teisingumo Teismas. 2007 m. spalio 23 d. *Komisija prieš Vokietijos Federacinę Respubliką C-112/05, EU:C:2007:623*.

tačiau tik tam, kad būtų supaprastintas direktyvos taikymas, o ne siekiant įtvirtinti skirtingą vertinimą.¹¹⁶ Nomenklatūra naudotina kaip gairės, atsižvelgiant į tai, kad joje pateikiamas sąrašas nėra galutinis. Finansinių paslaugų bei kredito teikimas, kaip ir kapitalo judėjimo laisvės reglamentavimo sritį patenkančios finansinės operacijos, įtvirtintos Direktyvos priede pateiktos nomenklatūros I, VIII, XI skyriuose bei priedo aiškinamosiose pastabose, kuriose nurodyta, jog finansinės paskolos ir kreditas apima finansinių institucijų teikiamą visų rūšių finansavimą, įskaitant su komerciniais sandoriais arba su paslaugų teikimu susijusį finansavimą, kuriame nedalyvauja rezidentai. Ši kategorija taip pat apima hipotekos paskolas, vartotojų kreditą ir finansinę išperkamąją nuomą, taip pat paskolas su garantija ir kitas paskolas, kai išleidžiamas vekselis¹¹⁷.

Viena iš pirmųjų Teisingumo Teismo bylų, susijusių su paskolų teikimu ES valstybėse narėse – *Svensson and Gustavsson prieš Ministre du Logement and de l'Urbanisme* byla¹¹⁸, kurioje buvo nagrinėjamas Liuksemburgo ministerijos atsisakymas suteikti Liuksemburgo rezidentams banko paskolos palūkanų normos subsidiją, skirtą būsto įsirengimui. Atsisakymas buvo grindžiamas nacionaliniu teisės aktu, kuriame nustatyta, jog banko paskolos palūkanų normos subsidijos subjektais gali būti tik tie asmenys, kuriems paskolas suteikė Liuksemburge registruotos bei patvirtintos kredito institucijos. Kadangi nagrinėjamoje byloje paskolą būsto įsirengimui suteikė Belgijoje įsteigta kredito institucija, ieškovų prašymas dėl subsidijos buvo atmestas. Teisingumo Teismas šią situaciją vertino kapitalo judėjimo laisvės kontekste ir nustatė, jog Liuksemburgo nacionaliniai teisės aktai nustato nepagrįstą ribojimą šios laisvės įgyvendinimui. Priemonės, kurių imasi valstybė narė ir kurios gali sulaukyti jos rezidentus nuo paskolų ėmimo ar investavimo kitose valstybėse narėse, yra laisvo kapitalo judėjimo apribojimai.¹¹⁹

Į finansinių paskolų ir kredito sąvokas įeina ir hipoteka, nagrinėta *Trummer and Mayer* byloje, kaip tradicinis paskolos,¹²⁰ susijusios su nekilnojamojo turto pardavimu, užtikrinimo būdas, kuris yra Direktyvos nomenklatūroje klasifikuojamas sandoris, todėl yra neatsiejamai susijęs su kapitalo judėjimu.¹²¹ Minėtoje byloje nagrinėta nacionalinė

¹¹⁶ Europos Teisingumo Teismas. 2001 m. sausio 11 d. sprendimas *Trummer and Mayer* C-222/97, ECR I-00173.

¹¹⁷ 1988 m. birželio 24 d. Tarybos direktyva 88/361/EEB dėl Sutarties 67 straipsnio įgyvendinimo Oficialusis leidinys L 178/5, p. 5-18.

¹¹⁸ Europos Teisingumo Teismas. 1995 m. lapkričio 14 d. sprendimas *Svensson and Gustavsson v. Ministre du Logement et de l'Urbanisme* C-484/93, ECR I-3955;

¹¹⁹ *Ibid.* p. 10.

¹²⁰ Europos Teisingumo Teismas. 2001 m. sausio 11 d. sprendimas *Trummer and Mayer* C-222/97, ECR I-00173.

¹²¹ *Ibid.* p. 24.

taisyklė, pagal kurią draudžiama registruoti hipoteką kitos valstybės narės valiuta. Ši taisyklė susilpnina ryšį tarp kitos valstybės narės valiuta mokamos paskolos, kuri turi būti užtikrinta ir hipotekos, kurios vertė, dėl galimų valiutos keitimo kursų svyravimų, gali pasidaryti mažesnė už pačią paskolą. Tokiu būdu yra sumažinamas prievolės įvykdymo užtikrinimo priemonės veiksmingumas ir patrauklumas. Taigi, Teisingumo Teismas nusprendė, jog nacionalinė taisyklė gali atitinkamas šalis sulaikyti nuo to, kad paskola būtų išreiškiama kitos valstybės narės valiuta ir todėl gali atimti iš jų teisę, kuri yra sudedamasis laisvo kapitalo judėjimo ir mokėjimų elementas.¹²² Be to, Teismas pridūrė, kad taikant taisykles, pagal kurias vien registracijos tikslais reikalaujama paskolą įvertinti nacionaline valiuta ir formaliai užregistruoti jau pakeista valiuta, šalims taip pat gali atsirasti papildomų išlaidų.¹²³ Atkreiptinas dėmesys, jog valstybė narė turi teisę imtis priemonių, būtinų siekiant užtikrinti, kad hipotekos sistema aiškiai ir skaidriai nustatytų atitinkamas kreditorių teises *inter se*, taip pat visų kreditorių teises *vis-à-vis* kitus kreditorius,¹²⁴ tačiau remdamasis bylos aplinkybėmis, Teisingumo Teismas pateisinančių pagrindų nekonstatavo.

Svarbu pažymėti, kad kai kurios nacionalinės priemonės, kliudančios laisvam kapitalo judėjimui, kaip tai apibrėžta SESV 63 str. 1 dalyje, gali būti pateisinamos leidžiančiomis nukrypti nuostatomis, nurodytomis SESV 65 straipsnyje. Viena iš sąrašė nurodytų nuostatų – valstybių narių teisė imtis visų reikalingų priemonių, kad būtų užkirstas kelias nacionalinių įstatymų ir kitų teisės aktų pažeidimams, ypač apmokestinimo ir finansų įstaigų riziką ribojančios priežiūros srityje.¹²⁵ Šia “reikalinga priemone” apmokestinimo srityje rėmėsi Austrijos vyriausybė byloje *Sandoz*,¹²⁶ kurioje nagrinėtas Austrijos teisės reikalavimas bendrovėms, esančioms Austrijos rezidentėmis, mokėti žyminį mokestį už paskolos gavimą iš Belgijos bendrovių. Remiantis Belgijos nacionalinės teisės sistema, toks mokestis nebuvo taikomas, taigi Austrijos rezidentams buvo sudaromos kliūtys gauti neapmokestinamą paskolą iš bendrovės nerezidentės. Teisingumo Teismas pripažino, kad tokia priemonė gali atgrasyti rezidentus sudaryti paskolos sutartis su kitose valstybėse narėse įsisteigusiais asmenimis, tuo pačiu pažymėdama, jog tokie teisės aktai yra kliūtis kapitalo judėjimui, kaip apibrėžta SESV 63

¹²² Europos Teisingumo Teismas. 2001 m. sausio 11 d. sprendimas *Trummer and Mayer C-222/97*, ECR I-00173.

¹²³ *Ibid.* p. 27.

¹²⁴ *Ibid.* p. 30.

¹²⁵ 2012 m. spalio 26 d. Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo suvestinė redakcija, Oficialusis leidinys C 326 p. 0001 – 0390, 65 str. 1 d. b punktas.

¹²⁶ Europos Teisingumo Teismas. 1999 m. spalio 14 d. sprendimas *Sandoz GmbH C-439/97*, ECR I-07041.

str. 1 dalyje¹²⁷. Nepaisant to, kaip ir minėta anksčiau, SESV 65 straipsnis numato tam tikras leidžiančias nukrypti nuostatas, kuriomis Austrijos vyriausybė sėkmingai rėmėsi anksčiau minėtoje byloje, kurioje Austrijos vyriausybė rėmėsi “reikalingomis priemonėmis” apmokestinimo srityje. Šiai sričiai priklauso priemonės, kuriomis siekiama užtikrinti veiksmingą fiskalinę priežiūrą ir kovoti su neteisėta veikla, tokia kaip mokesčių vengimas¹²⁸. Teismas pažymėjo, kad pagrindinis Austrijos įstatymo tikslas buvo vienodo požiūrio į asmenis (fizinius ir juridinius), sudarančius paskolos sutartis su rezidentais ir nerezidentais, užtikrinimas, siekiant neleisti mokesčių mokėtojams išvengti vidaus mokesčių teisės aktų reikalavimų naudojantis kapitalo judėjimo laisve¹²⁹. Tokia priemonė buvo taikoma vienodai, nepriklausomai nuo pilietybės ar paskolos sudarymo vietos, taigi ji nebuvo diskriminacinė.

Atkreiptinas dėmesys, kad ne visos priemonės, ribojančios kapitalo judėjimo laisvę ir susijusios su apmokestinimo sritimi, gali būti pateisinamos SESV 65 straipsnio 1 dalimi. Tuo atveju, kai civilinių teisinių santykių subjektams yra visiškai užkertamas kelias teikti ar gauti paskolas į/iš užsienyje esančių subjektų, toks ribojimas pripažįstamas ribojančiu kapitalo judėjimo laisvę, kadangi sulaiko valstybės narės rezidentus nuo investavimo kitose valstybėse narėse. Atitinkama situacija nagrinėta *Komisija prieš Belgiją* byloje, kurioje Teisingumo Teismas pabrėžė, jog bendra prezumpcija dėl mokesčių vengimo arba apgaulės mokesčių srityje negali pateisinti fiskalinės priemonės, ypač jeigu priemonė reiškia visišką draudimą naudotis pagrindine laisve.¹³⁰

Taigi, šio skyriaus analizė leidžia teigti, jog nacionaliniai teisės aktai, nustatantys tam tikrus mokesčius, atitinkamų lengvatų teikimo ribojimus bei draudimus, susijusius su užsienio valiuta ir kt., užkerta kelią valstybių narių rezidentams pasinaudoti kapitalo judėjimo užtikrinamos laisvės nuostatomis. Atitinkamai, tai sumažina tarpvalstybinį paskolų bei kitų finansavimo sutarčių sudarymą bei mažina kapitalo judėjimą ES mastu, sulaiko rezidentus nuo paskolų ėmimo iš kitose valstybėse narėse įsisteigusių asmenų. Būtent todėl ES vidaus rinkos nuostatomis siekiama išlaikyti stabilų kapitalo srautų judėjimą bei užtikrinti palankias finansavimo sąlygas ne tik civilinių teisinių sandorių sudarymui, tačiau ir apskritai visos civilinės apyvartos aspektu.

¹²⁷ Europos Teisingumo Teismas. 1999 m. spalio 14 d. sprendimas *Sandoz GmbH C-439/97, ECR I-07041*.

¹²⁸ Europos Teisingumo Teismas. 2002 m. gegužės 7 d. sprendimas *Komisija prieš Belgijos Karalystę C-478/99, ECR I-04147*.

¹²⁹ Europos Teisingumo Teismas. 1999 m. spalio 14 d. sprendimas *Sandoz GmbH C-439/97, ECR I-07041*.

¹³⁰ Europos Teisingumo Teismas. 2002 m. gegužės 7 d. sprendimas *Komisija prieš Belgijos Karalystę C-478/99, ECR I-04147*.

3.5. Asmeninio kapitalo judėjimai

Nemažiau svarbi civilinių teisinių santykių sritis, kurią reglamentuoja kapitalo judėjimo laisvės nuostatos – asmeninio kapitalo judėjimai. Iš jų aktualiausi civilinėje apyvartoje bei Teisingumo Teismo praktikoje – paveldėjimo bei dovanojimo santykiai. Be kitų direktyvos 88/361/EEB 1 straipsnyje numatytų kapitalo judėjimų, šios direktyvos I priedo XI skyriuje „Asmeninio kapitalo judėjimai“ minimi dovanojimo ir labdaros bei paveldėjimo ir palikimo santykiai, plačiau nedetalizuojant šių sąvokų apibrėžimo. Detaliau šie civiliniai teisiniai santykiai apibrėžti Teisingumo Teismo praktikoje, kurioje nurodoma, jog paveldėjimas, kai velionio turtas pereina vienam ar keliems asmenims, pagal nusistovėjusią Teisingumo Teismo praktiką yra kapitalo judėjimas, kaip jis suprantamas pagal SESV 63 straipsnį, išskyrus tuos atvejus, kai paveldėjimo elementai apsiriboja viena valstybe nare.¹³¹ Dovanojimo pinigais, nekilojamuoju ar kilnojamuoju turtu mokestiniam vertinimui taikomos SESV sutarties nuostatos dėl kapitalo judėjimo, išskyrus tuos atvejus, kai šių sandorių sudedamosios dalys taip pat apsiriboja viena valstybe nare¹³².

Šiuolaikinėje visuomenėje, kurioje itin aktuali privačios nuosavybės bei ūkinės veiklos laisvė, paveldėjimo teisinio instituto reglamentavimas padeda užtikrinti šių santykių nenutrūkstumą, teisės aktų nuostatų laikymąsi bei visų paveldėjimo teisinio santykio subjektų teisių įgyvendinimą. Pagal SESV 63 straipsnį draudžiamos priemonės, sudarančios kapitalo judėjimo apribojimus, yra tos, kurios sumažina kitos valstybės nei tos, kurios teritorijoje yra atitinkamas turtas ir kuri apmokestina paveldint perleidžiamą turtą, rezidento gaunamo palikimo vertę.¹³³ Byloje *Europos Komisija prieš Graikijos Respubliką* buvo nagrinėjama Graikijos nacionalinių teisės aktų nuostata, pagal kurią atleidimo nuo paveldimo turto mokesčio taikymas priklausė nuo velionio ir paveldimo turto gavėjo gyvenamosios vietos mirties momento, t.y. atleidimas nuo paveldimo turto mokesčio buvo taikomas už pagrindine gyvenamąja vieta laikomą turtą tik Graikijoje gyvenantiems Europos Sąjungos piliečiams. Taigi, ES valstybių narių piliečiai, kurie nuolat negyveno Graikijoje, ir kitų valstybių piliečiai, nesvarbu, kokia jų gyvenamoji vieta, negalėjo pasinaudoti atleidimu nuo paveldimo turto mokesčio. Teisingumo Teismas visų pirma pažymėjo, jog minėta nuostata yra susijusi su paveldimo turto mokesčiu ir

¹³¹ Europos Teisingumo Teismas. 2016 m. birželio 30 d. sprendimas *Max-Heinz Feilen prieš Finanzamt Fulda C-123/15*, EU:C:2016:496.

¹³² Europos Teisingumo Teismas. 2010 m. balandžio 22 d. sprendimas *Mattner C-510/08*, ECR I-03553.

¹³³ Europos Teisingumo Teismas. 2016 m. gegužės 26 d. sprendimas *Komisija prieš Graikijos Respubliką C-244/15*, EU:C:2016:359; 2003 m. gruodžio 11 d. sprendimas *Barbier C-364/01*, ECR I-15013; 2013 m. spalio 17 d. sprendimas *Welte C-181/12*, EU:C:2013:662.

situacija, kai paveldėjimo santykių elementai nėra vienoje valstybėje narėje, todėl ji susijusi ir su laisvu kapitalo judėjimu.¹³⁴ Atsižvelgiant į tai, kad taikant šią nacionalinę taisyklę nerezidentų paveldimas turtas apmokestinamas didesniais mokesčiais nei rezidentų, ji pripažinta laisvo kapitalo judėjimo apribojimu, draudžiamu SESV 63 straipsniu. Šioje byloje minėtą ribojimą bandyta pateisinti 65 straipsnio 1 dalies a punktu, tačiau nesėkmingai. Teisingumo Teismas pažymėjo, jog tam, kad toks nacionalinis mokesčių teisės aktas, pagal kurį, apskaičiuojant paveldimo turto mokestį skiriami rezidentai ir nerezidentai, galėtų būti laikomas suderinamu su SESV nuostatomis dėl laisvo kapitalo judėjimo, būtina, kad šis nevienodas vertinimas būtų susijęs su objektyviai nepanašiomis situacijomis arba, kad jis būtų pateisinamas privalomuoju bendrojo intereso pagrindu, turi būti tinkamas jo siekiamam tikslui ir neviršyti to, kas būtina jam pasiekti.¹³⁵ Taigi, toks nacionalinis teisės aktas, civilinių paveldėjimo santykių kontekste, kuriuo valstybėje narėje nuolat gyvenančių įpėdinių situacija ir įpėdinių, kurie neatitinka šios sąlygos, situacija objektyviai skiriasi, kiek tai susiję su atleidimu nuo paveldimo turto mokesčio už pagrindine gyvenamąja vieta laikomą turtą, yra draudžiamas remiantis ES garantuojamomis kapitalo judėjimo laisvės normomis.

Priešingas situacijos vertinimas, analizuojant kapitalo judėjimo laisvės apribojimų pateisinimus civilinių paveldėjimo santykių srityje, buvo pateiktas byloje *Max-Heinz Feilen prieš Finanzamt Fulda*, kurioje nagrinėtas valstybės narės teisės aktas, kai neapmokestinamosios sumos nuo mokesčio bazės lengvatos taikymas priklausė nuo palikėjo arba įgijėjo gyvenamosios vietos arba nuo palikimą sudarančio turto vietos. Šioje byloje Teismas dar kartą pažymėjo, jog paveldėjimo mokesčiui apskaičiuoti rezidentų ir nerezidentų skirstymas gali būti suderinamas su ES vidaus rinka tik tokiu atveju, kai skirtingas vertinimas nėra susijęs su objektyviai panašiomis situacijomis arba kai šis skirtumas būtų pateisinamas privalomaisiais bendrojo intereso pagrindais bei pažymėjo, jog būtinybė išsaugoti mokesčių sistemos darną gali pateisinti Sutartyje garantuojamų judėjimo laisvių įgyvendinimo apribojimą. Taigi, byloje nagrinėjamos Vokietijos teisės normos tikslas buvo iki tam tikro lygio sumažinti mokesčių našta, nustatytą dėl palikimo, kurį sudaro jau anksčiau apmokestintas tarp artimų giminaičių perleistas turtas, taip iš dalies išvengiant to paties turto dvigubo apmokestinimo

¹³⁴ Europos Teisingumo Teismas. 2016 m. gegužės 26 d. sprendimas Komisija prieš Graikijos Respubliką C-244/15, EU:C:2016:359, p. 27.

¹³⁵ *Ibid.* p. 35.

Vokietijoje per trumpą laikotarpį¹³⁶ ir ši nacionalinė priemonė pripažinta užtikrinanti būtinybę išsaugoti mokesčių sistemos darną.

Nagrinėjant dovanojimo civilinius teisinius santykius, Teisingumo Teismo praktikoje vyrauja šių santykių apmokestinimo, derinamo su kapitalo judėjimo laisve, problematika, kuri yra itin reikšminga civilinių teisinių santykių subjektams, kadangi mokesčių teisės aktų dovanojimo srityje pasekmės priklauso aplinkybėms, į kurias valstybės narės pilietis gali atsižvelgti spręsdamas, ar pasinaudoti ES Sutartimi jam pripažįstama laisve.¹³⁷ Nacionalinės teisės nuostatos, pagal kurias nustatoma nekilnojamojo turto vertė apskaičiuojant mokesčio, mokėtino įgyjant nekilnojamąjį turtą dovanojimo būdu, suma, gali ne tik atgrasyti asmenis nuo atitinkamoje valstybėje narėje esančio nekilnojamojo turto pirkimo, bet ir sumažinti kitos negu minėto turto buvimo valstybės narės rezidento dovanojimo vertę.¹³⁸

Byloje *Vera Mattner* prieš *Finanzamt Velbert* buvo nagrinėjami nacionaliniai Vokietijos teisės aktai, pagal kuriuos dovanai, kurią sudaro Vokietijos Federacinės Respublikos teritorijoje esantis nekilnojamas turtas, jeigu dovanotojas ir apdovanotasis gyvena kitoje valstybėje narėje, galioja mažesnė neapmokestinamoji suma nuo apmokestinimo bazės nei ta, kuri būtų buvusi pritaikyta, jeigu vienas šių asmenų būtų gyvenęs Vokietijos teritorijoje. Dėl tokio reglamentavimo viena dovanojimo sandorių kategorija apmokestinama didesniu mokesčiu nei antra dovanojimo sandorių kategorija, taip ribojant kapitalo judėjimą, kadangi sumažinama dovanos, į kurią įeina šis turto objektas, vertė. Dovanojimo teisiniams santykiams taikomi tokie patys kapitalo judėjimo ribojimų pateisinimai kaip ir aptarti pateisinimai paveldėjimo santykių atveju. Teisingumo Teismas, vertindamas ar minėtos Vokietijos teisės normos gali būti objektyviai pateisinamos kuriuo nors privalomu bendrojo intereso sumetimu, tokio pateisinimo nekonstatavo ir nurodė, jog pagrindinėje byloje nagrinėjamas reglamentavimas negali būti pateisintas būtinybe išsaugoti Vokietijos mokesčių sistemos vientisumą. Atkreiptinas dėmesys, kad kapitalo judėjimo laisvės nuostatos nedraudžia tokių nacionalinių teisės aktų paveldėjimo santykių srityje, pagal kurių nuostatas tam tikrų nekilnojamojo turto objektų, saugomų dėl to, kad jie priklauso nacionaliniam kultūros ir istorijos paveldui, neapmokestinimas dovanojamo turto mokesčiu taikomas tik tiems iš šių objektų, kurie yra minėtos valstybės narės teritorijoje, jeigu šis

¹³⁶ Europos Teisingumo Teismas. 2016 m. birželio 30 d. sprendimas *Max-Heinz Feilen* prieš *Finanzamt Fulda* C-123/15, EU:C:2016:496.

¹³⁷ Europos Teisingumo Teismas. 2010 m. balandžio 22 d. sprendimas *Mattner* C-510/08, ECR I-03553, p.15.

¹³⁸ *Ibid.* p. 15.

neapmokestinimas galimas tuomet, kai kalbama apie objektus, kurie gali priklausyti šios valstybės narės kultūros ir istorijos paveldui, nepaisant to, kad yra kitos valstybės teritorijoje.¹³⁹

Asmeninio kapitalo judėjimo analizė parodė, jog kapitalo judėjimo laisvė paveldėjimo ar dovanojimo civilinių teisinių santykių atžvilgiu nustato gana detalai apibrėžtas taisykles bei privalomą elgesio modelį ne tik šių santykių reguliavimo aspektu, tačiau ir jų apmokestinimo srityje, kuri, kaip jau minėta anksčiau, įtakoja civilinės teisinės apyvartą, ją palengvindama arba priešingai – suvaržydama bei civilinių teisinių santykių intensyvumą.

¹³⁹ Europos Teisingumo Teismas. 2014 m. gruodžio 18 d. sprendimas *Staatssecretaris van Economische Zaken, Staatssecretaris van Financiën prieš Q C-133/13*, EU:C:2014:2460.

4. KAPITALO JUDĖJIMO LAISVĖS ĮTAKA CIVILINIAMS TEISINIAMS SANTYKIAMS SU TREČIOSIOMIS ŠALIMIS

ES yra nustačiusi ilgalaikį įsipareigojimą ekonominiam tvarumui bei tarptautinei prekybai. Šis siekis ryškiausiai pastebimas investicijų srityje, kurioje ES itin aktyviai skatina Europos bendrovių investicijų nukreipimą į kitas valstybes nares ir trečiąsias šalis, bei siekia pritraukti investicijas į ES iš trečiųjų šalių. Tai kiekvieno abipusis interesas, ypatingai svarbus tuo laikotarpiu, kai šalys atsigauna po finansų krizės bei ekonominio nuosmukio.¹⁴⁰

Pagrindinis tikslas, siekiant išplėsti kapitalo judėjimo laisvę už ES valstybių narių sienų, buvo skirtas euro, kaip tarptautinio rezervo valiutos įgyvendinimui¹⁴¹. Byloje *Skatteverket prieš A*¹⁴² generalinis advokatas pažymėjo, jog net jeigu kapitalo judėjimo liberalizavimas su trečiosiomis šalimis iš tikrųjų gali turėti kitų tikslų nei įgyvendinti vidaus rinką, pavyzdžiui, užtikrinti bendrosios Bendrijos valiutos patikimumą pasaulio finansų rinkose ir išlaikyti pasaulinio lygio finansų centrus valstybėse narėse, reikia konstatuoti, kad kai laisvo kapitalo judėjimo principas EB Sutarties 56 straipsnio 1 dalimi (SESV 63 str. 1 d.) buvo išplėstas kapitalo judėjimui tarp trečiųjų šalių ir valstybių narių, valstybės narės nusprendė tame pačiame straipsnyje ir tokia pačia formuluote šį principą įtvirtinti kapitalo judėjimui Bendrijos viduje ir kapitalo judėjimui, susijusiam su santykiais su trečiosiomis šalimis¹⁴³.

ES atviras investicijų metodas garantuojamas SESV 63 straipsnyje, kuriame aiškiai uždraudžiami visi kapitalo judėjimo, mokėjimų tarp valstybių narių ir tarp valstybių narių bei trečiųjų šalių apribojimai. Taigi, vienas iš šios laisvės išskirtinių bruožų – tai, jog priešingai nei kitos ES bendrosios vidaus rinkos laisvės (pvz. įsisteigimo, prekių ar asmenų judėjimo laisvės, kurios trečiųjų šalių subjektų neapima ir joms netaikomos), kapitalo judėjimo laisvė nėra apribota ES valstybių narių apimtimi. Ši laisvė taip pat yra taikoma ir apima trečiąsias šalis, nustatydamas bendrus draudimus visoms kliūtims, platesnėms nei vien draudimai dėl nevienodų sąlygų pilietybės taikymo pagrindu (diskriminacinio pagrindo ribojimams). SESV 65 straipsnio 1 dalis numato galimybę valstybėms narėms, nepažeidžiant SESV 63 straipsnio nuostatos, taikyti

¹⁴⁰ Europos Parlamento oficialus tinklapis [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. lapkričio 6 d.] Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/finance/capital/third-countries/index_en.htm>

¹⁴¹ Free movement of capital between Member States and third countries, EC Tax Review 2004, p. 47, 52.

¹⁴² Europos Teisingumo Teismas. 2007 m. gruodžio 18 d. sprendimas *Skatteverket prieš A C-101/05, ETC I-11531*.

¹⁴³ *Ibid.* p. 31.

atitinkamas savo mokesčių įstatymų nuostatas, pagal kurias skiriami mokesčių mokėtojai dėl jų skirtingos padėties gyvenamosios vietos arba kapitalo investavimo vietos atžvilgiu bei imtis visų reikalingų priemonių, kad būtų užkirstas kelias nacionalinių įstatymų ir kitų teisės aktų pažeidimams, tačiau svarbu pažymėti, kad tai nelaikoma diskriminacijos ar užslėpto apribojimo priemonėmis. Net ir trečiųjų šalių atžvilgiu laisvo kapitalo judėjimo principas svarbesnis už abipusiškumą ir valstybių narių derybų svėrto išlaikymą trečiųjų šalių atžvilgiu.¹⁴⁴ Taigi, šiame skyriuje apžvelgiama kaip ir kokiais principais kapitalo judėjimo laisvė daro įtaką civiliniams teisiniams santykiams, kylantiems ne tik Europos Bendrijos viduje, tačiau ir santykiuose su trečiosiomis šalimis, kadangi dideli trumpalaikiai kapitalo judėjimai į trečiąsias šalis ar iš jų gali labai pakenkti valstybių narių monetarinei ar finansinei būklei arba sukelti didelę įtampą valiutų rinkose bei tokie procesai gali pakenkti Europos pinigų sistemos sanglaudai, sklandžiai veikiančiai vidaus rinkai ir kliudyti laipsniškai pasiekti Ekonominę ir pinigų sąjungą.¹⁴⁵

Nagrinęjant koku būdu kapitalo judėjimo laisvė daro įtaką civiliniams teisiniams santykiams, susijusiems su trečiosiomis šalimis, didelę svarbą turi Teisingumo Teismo priimti sprendimai bei jų vertinimas, kadangi tai vienas iš pagrindinių šaltinių, konkretinančių glaustas pirminės teisės šaltinių nuostatas.

Dividendų apmokestinimo sritis, kaip tokia, nėra civilinių teisinių santykių objektas, tačiau tai yra tarsi papildomas elementas, kurio reglamentavimas ES lygmeniu netiesiogiai gali daryti įtaką fizinio ar juridinio asmens apsisprendimui dalyvauti įmonės veikloje, ilgalaikiams ir tiesioginiams ekonominiams ryšiams tarp akcininko ir atitinkamos įmonės užmezgti ar palaikyti, kuris leidžia efektyviai dalyvauti valdant ar kontroliuojant bendrovę, taip pat sudarant atitinkamas sutartis, investuojant į įmonės pelną. Dividendų apmokestinimo sritis buvo atskleista *Test Claimants in the FII Group Litigation* byloje, kurioje nagrinėtas ginčas dėl teisių gynimo priemonių nepagrįstai sumokėtų sumų gražinimo srityje, suteiktų mokesčių mokėtojams dėl mokesčių, pripažintų nesuderinamais su įsisteigimo laisve ir laisvu kapitalo judėjimu. Šioje byloje Teisingumo Teismas pažymėjo, jog kapitalo judėjimo, susijusio su tiesioginėmis investicijomis arba įsisteigimu, apribojimai EB Sutarties 57 straipsnio 1 dalies (SESV 63 str. 1 d.) prasme apima ne tik tas nacionalines priemones, kurios, taikomos kapitalo judėjimui į trečiąsias šalis ar iš jų, riboja investavimą ir įsisteigimą, bet ir tas, kurios

¹⁴⁴ Europos Parlamento oficialus tinklapis [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. lapkričio 6 d.] Prieiga per internetą: <http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/lt/displayFtu.html?ftuId=FTU_3.1.6.html>

¹⁴⁵ 1988 m. birželio 24 d. Tarybos direktyva 88/361/EEB dėl Sutarties 67 straipsnio įgyvendinimo Oficialusis leidinys L 178/5, p. 5-18.

riboja iš jų kylančių dividendų mokėjimus.¹⁴⁶ Taigi, tuo atveju kai valstybė narė taiko ekonominio dvigubo apmokestinimo išvengimo taisykles dividendams, kurie gauti iš rezidentės įmonės, ta pati taisyklė turi būti taikoma ir dividendams, kuriuos rezidentai akcininkai gauna iš nereziduojančios įmonės, esančios trečiojoje šalyje. Šis laisvo kapitalo judėjimų ribojimų panaikinimas sudaro palankesnes sąlygas investavimo, bendrovių steigimo procesams, skatina tarptautinį mobilumą bei kapitalo judėjimo srautų racionalų paskirstymą. Todėl, jei valstybė narė suteikia tam tikrą išimtį, specialų tarifą arba kredito paskirstymo metodą dividendų gavėjo ES valstybėse narėse atžvilgiu, tokia pati, vienoda lengvata privalės būti taikoma ir trečiųjų, ne ES šalių atžvilgiu.

Kitas išskirtinis kapitalo judėjimo laisvės požymis, civilinių teisinių santykių su trečiosiomis šalimis atžvilgiu, yra tai, kad šioje srityje nukrypti leidžiančios nuostatos yra taikomos kur kas plačiau nei civiliniuose teisiniuose santykiuose tarp valstybių narių. Nors SESV 63 straipsnyje deklaruojamas draudimas visų kapitalo judėjimo ir mokėjimų tarp valstybių narių ir tarp valstybių narių bei trečiųjų šalių apribojimams ir tai yra gana inovatyvus, palyginus su laisvu prekių ar asmenų judėjimu, tačiau praktikoje šios nuostatos įgyvendinimas kelia pagrįstų abejonių. Šį teiginį visų pirma pagrindžia SESV 65 straipsnyje nurodyti apribojimai, taikomi santykiams tarp valstybių narių ir trečiųjų šalių bei, antra, galimybė taikyti šiuos keturis apribojimus:

1) SESV 64 straipsnio 1 dalis nurodanti, jog SESV 63 straipsnio nuostatos nekliudo taikyti trečiosioms šalims 1993 m. gruodžio 31 d. pagal nacionalinę ar Sąjungos teisę galiojančių apribojimų, nustatytų kapitalo judėjimui į trečiąsias šalis ar iš jų, susijusių su tiesioginėmis investicijomis, apimančiomis ir investicijas į nekilnojamąjį turtą, su įsisteigimu, finansinių paslaugų teikimu ar vertybinių popierių įsileidimu į kapitalo rinkas;

2) SESV 64 straipsnio 2 dalis, nurodanti Europos Parlamento ir Tarybos galimybes, sprendžiant pagal įprastą teisėkūros procedūrą, patvirtinti priemones dėl kapitalo judėjimo į trečiąsias šalis ir iš jų tose pačiose srityse;

3) SESV 66 straipsnio galimybė imtis ne ilgiau kaip šešis mėnesius taikomų apsaugos priemonių išimtinėms aplinkybėms, kai dėl kapitalo judėjimo į trečiąsias šalis ar iš jų Ekonominės ir pinigų sąjungos veikimui kyla arba gali kilti didelių sunkumų, jei jos būtina reikalingos;

4) SESV 75 straipsnis, numatantis galimybę apibrėžti administracinių priemonių sistemą, siekiant užkirsti kelią terorizmui ir susijusioms veikoms bei kovojant su jomis.

¹⁴⁶ Europos Teisingumo Teismas. 2006 m. gruodžio 12 d. sprendimas *Test Claimants in the FII Group Litigation C-446/04*, ECR I-11753, p. 36.

Taigi, nors EP labai pritarė Komisijos pastangoms skatinti kapitalo judėjimo liberalizavimą, vis dėlto EP visuomet manė, kad šis liberalizavimas turėtų būti aktyviau taikomas ES viduje, o ne tarp ES ir kitų pasaulio šalių, taip siekiant užtikrinti, kad Europoje sukauptos santaupos pirmiausia būtų investuojamos Europoje. Parlamentas taip pat pabrėžė, kad liberalizavus kapitalo judėjimą turėtų būti visapusiškai liberalizuotos finansinės paslaugos ir suderinti mokesčių teisės aktai – taip būtų sukurta bendra Europos finansų rinka.¹⁴⁷

Kaip matyti iš aptartų teisės aktų nuostatų, kapitalo judėjimo laisvės reglamentavimas civilinių teisinių santykių tarp valstybių narių ir trečiųjų šalių yra kur kas labiau apribotas ir kapitalo judėjimo laisvės liberalizavimas šioje srityje nėra toks intensyvus bei skatinamas kaip santykiuose tarp valstybių narių. Kapitalo judėjimo laisvės įtaka civiliniams teisiniams santykiams su trečiosiomis šalimis yra kur kas griežtesnė, nustatydamą daugiau pateisinamų apribojimų, suteikdamą vyriausybėms galimybę kontroliuoti kapitalo judėjimus ar imtis papildomų kontrolės priemonių tam tikriems tikslams įgyvendinti: pvz. siekiant užkirsti kelią mokesčių vengimui, įtartinoms transakcijoms ir pan. Toks reglamentavimas neabejotinai daro įtaką sumažėjusiai valstybių narių civilinei apyvartai su trečiosiomis šalimis, o taip pat šios priemonės dar kartą parodo, kad įvairių valstybių ekonominės politikos nevienodumai trukdo besąlygiškam įsipareigojimui liberalizuoti kapitalo judėjimus.¹⁴⁸

¹⁴⁷ Europos Parlamento oficialus tinklapis [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. lapkričio 15 d.] Prieiga per internetą: <http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/lt/displayFtu.html?ftuId=FTU_3.1.6.html>

¹⁴⁸ TATHAM, F. A., – *Europos Sąjungos teisė*. Vilnius: Eugrimas, 1999. p. 200.

IŠVADOS

1. Civilinių teisinių santykių dalyviai, vykdydami operacijas, susijusias su kapitalo judėjimais, turinčiais užsienio elementą, yra tiesiogiai veikiami ne tik nacionalinių teisės aktų, tačiau ir ES teisės, kuri nustato atitinkamų ribojimų draudimus bei detalizuoja pateisinamus kapitalo judėjimų apribojimo variantus.
2. Įgyvendinus kapitalo judėjimo laisvę ir panaikinus iki tol egzistavusias kapitalo judėjimo tarp valstybių narių bei tarp valstybių narių ir trečiųjų šalių kliūtis, pastebimas teigiamas efektas, pasireiškiantis tuo, jog civiliniais teisiniais santykiais tapo liberalesni, palengvintas jų įgyvendinimas, užtikrintas nediskriminavimo principas. Šie santykiai tapo efektyvesni ekonominiu bei socialiniu požiūriu, civilinių teisinių santykių subjektų dalyvavimas civilinėje apyvartoje tapo intensyvesnis.
3. Vis dar egzistuojanti valstybių narių galimybė taikyti laisvo kapitalo judėjimo apribojimus civilinių teisinių santykių srityje, leidžia daryti išvadą dėl valstybių narių ekonominės politikos nevienodumo bei užkerta kelią pilnam kapitalo judėjimų liberalizavimui. Šio reiškinių pagrindinė priežastis - valstybių narių siekis apsaugoti strateginius viešuosius interesus, supriešinant juos su supranacionaliniu ES režimu.
4. Dėl unikalaus trečiųjų šalių aspekto, kapitalo judėjimo laisvės įtaka civiliniams teisiniams santykiams pasireiškia plačiausiai, lyginant su kitomis ES vidaus rinkos laisvėmis., tačiau laisvam kapitalo judėjimui už ES ribų taikoma kur kas daugiau apribojimų nei kapitalo judėjimams ES viduje, taigi, šios srities liberalizavimas vis dar lieka "uždaviniu" bei siekiamybe.
5. Laisvo kapitalo judėjimo nuostatų įgyvendinimo valstybių narių teisinėse sistemose analizė leidžia daryti išvadą, jog dauguma valstybių narių tinkamai perkėlė ES *acquis* į nacionalines teisės sistemas. Vis dėlto, tinkamo šios laisvės įgyvendinimo procese kyla nemažai kliūčių, kurios yra sąlygojamos valstybių narių pasyvumo tam tikrų ES nuostatų perkėlimo į nacionalines teises sistemas atžvilgiu. Šiuo metu tam tikri apribojimai išliko nepanaikinti, juos pateisinant visuomenės saugumo, viešosios tvarkos ar kitais bendrojo intereso pagrindais.

ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

Teisės norminiai aktai

1. 1988 m. birželio 24 d. Tarybos direktyva 88/361/EEB dėl Sutarties 67 straipsnio įgyvendinimo Oficialusis leidinys L 178/5, p. 5-18.
2. 2004 m. gegužės 1 d. Europos Bendrijos Steigimo Sutarties suvestinė redakcija Oficialus leidinys L 142 p. 1.
3. 2012 m. spalio 26 d. Europos Sąjungos sutarties suvestinė redakcija, Oficialus leidinys C 326 p. 0001 – 0390.
4. 2012 m. spalio 26 d. Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo suvestinė redakcija, Oficialusis leidinys C 326 p. 0001 – 0390.
5. 2014 m. birželio 5 d. Komisijos ataskaita Europos Parlamentui ir Tarybai. Laisvo lėšų judėjimo tarp vieno likvidumo pogrupio įstaigų teisinės kliūtys. Briuselis, COM (2014)327 final, p. 4.

Specialioji literatūra

1. *Asset Management in Europe, 8th Annual review – Facts and figures*, 2015.
Prieiga per internetą:
<http://www.efama.org/Publications/Statistics/Asset%20Management%20Report/150427_Asset%20Management%20Report%202015.pdf>.
2. BARNARD, C., *Europos Sąjungos materialinė teisė: keturios laisvės*. Vilnius: Eugrimas, 2006.
3. BENYON, F. S. *Direct Investment, National Champions and EU Treaty Freedoms. From Maastricht to Lisbon*. Oxford: Hart, 2010.
4. BUCKIŪNIENĖ, O. Ūkio subjektų finansai, Vilnius: Ekonomikos katedra 2005.
5. CONWAY, G. *EU Law (Spotlights)*. Routledge 2015.
6. *Free movement of capital between Member States and third countries*, EC Tax Review 2004.
7. GRAEME, B., *The impact of legislation and regulation on the freedom of movement of capital in Estonia, Poland and Latvia*, Cambridge Scholars Publishing 2010.
8. KANCEREVIČIUS, G., *Finansai ir investicijos*. Kaunas: Smaltija 2009.
9. MINKEVIČIUS, J., *Kapitalo judėjimo kliūtys Europos Sąjungoje ir narystės joje siekiančiose valstybėse*. [interaktyvus]. Prieiga per internetą:

- <http://elibrary.lt/resursai/DB/LB/LB_intergracija_ES/LB_integracija_ES_2001_01_62.pdf>.
10. MOLLE, W. *The Economics of European Integration; Theory, Practise, Policy*. 3rd edn., Aldershot, Ashgate, 1997.
 11. Dr. RINGE, W. G., *Domestic company law and free movement of capital: nothing escapes the European Court?* Legal Research Paper Series, Paper No 42/2008.
 12. SCHÖN, W., *Free Movement of Capital and Freedom of Establishment*, Max Planck Institute for Tax Law and Public Finance Working Paper 2015 – 03 June 2015.
 13. SIDEEK, M., *European Community Law on the Free Movement of Capital and the EMU*. Kluwer Law International & Norstedts Juridik AB, Stockholm 1990.
 14. SIDEEK, M., *Evolution of the European Common Market*, 2 Law Gazette 1992.
 15. TARAILA, S., *Kreditavimas. Lietuvos bankininkystės, draudimo ir finansų institutas*. Vilnius 1998.
 16. TATHAM, F. A., – *Europos Sąjungos teisė*. Vilnius: Eugrimas, 1999.
 17. *The 500 largest asset managers. The P&I/Towers Watson global 500 research and ranking*, 2014. [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. lapkričio 23 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.valuwalk.com/2015/11/global-asset-managers-aum/>>.
 18. VAŠKELAITIS, V., MARTIŠIŪTĖ, V. *Dividendai ir jų mokėjimas: teisinis vertinimas*; ISSN 1392–1274. TEISĖ 2010 76.
 19. WALTER, C. *Europos Sąjungos teisės įvadas*. Vilnius : Eugrimas 1999.
 20. 1997 m. liepos 19 d. Commission communication on certain legal aspects concerning intra EU investment Oficialusis leidinys C 220, p. 0015 – 0018.
 21. 2015 m. kovo 26 d. Europos Komisijos oficialus pranešimas IP/15/4673 [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. lapkričio 21 d.]. Prieiga per internetą: <http://europa.eu/rapid/press-release_IP-15-4673_en.htm>.
 22. 2015 m. balandžio 29 d. Europos Komisijos oficialus pranešimas IP/15/4877 [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. lapkričio 21 d.]. Prieiga per internetą: <http://europa.eu/rapid/press-release_IP-15-4877_en.htm>.
 23. 2015 m. birželio 18 d. Europos Komisijos oficialus pranešimas IP/15/5198 [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. lapkričio 21 d.]. Prieiga per internetą: <http://europa.eu/rapid/press-release_IP-15-5198_en.htm?locale=en>.
 24. 2015 m. birželio 29 d. Europos Komisijos oficialus pranešimas STATEMENT/15/5271. [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. lapkričio 21 d.]. Prieiga

per internetą: <http://europa.eu/rapid/press-release_STATEMENT-15-5271_en.htm>.

25. 2016 m. kovo 30 d. Commission staff working document on the free movement of capital and the freedom of payments [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. lapkričio 21 d.]. Prieiga per internetą:

<http://ec.europa.eu/finance/capital/docs/reports/2016-market-monitoring-working-document_en.pdf>.

Teisingumo Teismo praktika

1. Europos Teisingumo Teismas. *1981 m. lapkričio 11 d. sprendimas Casati C-403/03, ECR 2595.*
2. Europos Teisingumo Teismas. *1981 m. lapkričio 11 d. sprendimas Casati C-403/03, ECR 2595;*
3. Europos Teisingumo Teismas. *1984 m. sausio 31 d. sprendimas Luisi and Carbone prieš Ministero del Tesoro C-286/82, C-26/83, ECR 00377.*
4. Europos Teisingumo Teismas. *1995 m. vasario 23 d. sprendimas Criminal proceedings against Aldo Bordessa and Others C-358/93 ir C-416/93, ECR I-361.*
5. Europos Teisingumo Teismas. *1995 m. lapkričio 14 d. sprendimas Svensson and Gustavsson v. Ministre du Logement et de l'Urbanisme C-484/93, ECR I-3955;*
6. Europos Teisingumo Teismas. *1995 m. gruodžio 14 d. sprendimas Criminal proceedings against Sanz de Lera and Others C-163/94, C-165/94 ir C-250/94, ECR I-04821.*
7. Europos Teisingumo Teismas. *1997 m. liepos 9 d. sprendimas Société civile immobilière Parodi v. Banque H. Albert de Bary et Cie C-222/95, ECR I-3899.*
8. Europos Teisingumo Teismas. *1999 m. sausio 1 d. sprendimas Konle C-302/97, ECR I-03099.*
9. Europos Teisingumo Teismas. *1999 m. spalio 14 d. sprendimas Sandoz GmbH C-439/97, ECR I-07041.*
10. Europos Teisingumo Teismas. *2000 m. birželio 6 d. sprendimas Staatssecretaris van Financiën prieš Verkooijen C-35/98, ECR I-04071.*
11. Europos Teisingumo Teismas. *2001 m. sausio 11 d. sprendimas Trummer and Mayer C-222/97, ECR I-00173.*
12. Europos Teisingumo Teismas. *2002 m. kovo 2 d. sprendimas Reisch ir kt. C-515/99, ECR I-02157.*

13. Europos Teisingumo Teismas. 2002 m. gegužės 7 d. sprendimas Komisija prieš Belgijos Karalystę C-478/99, ECR I-04147.
14. Europos Teisingumo Teismas. 2002 m. birželio 4 d. sprendimas Komisija prieš Portugaliją C-367/98, ECR I-04731.
15. Europos Teisingumo Teismas. 2002 m. birželio 4 d. sprendimas Komisija prieš Prancūzijos Respubliką C-483/99, ECR I-04781.
16. Europos Teisingumo Teismas. 2002 m. birželio 4 d. sprendimas Komisija prieš Belgijos Karalystę C-503/99, ECR I-04809.
17. Europos Teisingumo Teismas. 2003 m. gegužės 15 d. sprendimas Salzmann C-300/01, ECR I-04899.
18. Europos Teisingumo Teismas. 2003 m. rugsėjo 23 d. sprendimas Ospelt C-452/01, ECR I-09743.
19. Europos Teisingumo Teismas. 2003 m. gruodžio 11 d. sprendimas Barbier C-364/01, ECR I-15013.
20. Europos Teisingumo Teismas. 2004 m. rugsėjo 7 d. sprendimas Manninen C-319/02, ECR I-07477.
21. Europos Teisingumo Teismas. 2005 m. gruodžio 1 d. sprendimas Ewald Burtscher prieš Josef Stauderer C-213/04, ECR I-10309.
22. Europos Teisingumo Teismas. 2006 m. sausio 19 d. sprendimas Bouanich C-265/04, ECR I-00923.
23. Europos Teisingumo Teismas. 2006 m. rugsėjo 14 d. sprendimas Centro di Musicologia Walter Stauffer C-386/04, ECR I-08203.
24. Europos Teisingumo Teismas. 2006 m. rugsėjo 28 d. sprendimas Komisija prieš Nyderlandų Karalystę C-282/04 ir C-283/04, ECR I-09141.
25. Europos Teisingumo Teismas. 2006 m. spalio 3 d. sprendimas Fidium Finanz C-452/04, ECR I-09521.
26. Europos Teisingumo Teismas. 2006 m. gruodžio 12 d. sprendimas Test Claimants in the FII Group Litigation C-446/04, ECR I-11753.
27. Europos Teisingumo Teismas. 2007 m. sausio 25 d. sprendimas Festersen C-370/05, ECR I-01129.
28. Europos Teisingumo Teismas. 2007 m. kovo 6 d. sprendimas Meilicke C-292/04, ECR I-01835.
29. Europos Teisingumo Teismas. 2007 m. spalio 23 d. Komisija prieš Vokietijos Federacinę Respubliką C-112/05, EU:C:2007:623.

30. Europos Teisingumo Teismas. 2007 m. gruodžio 18 d. sprendimas *Skatteverket prieš A C-101/05, ETC I-11531*.
31. Europos Teisingumo Teismas. 2008 m. gegužės 15 d. sprendimas *Lidl Belgium C-414/06, ECR I-0360*.
32. Europos Teisingumo Teismas. 2009 m. gegužės 19 d. sprendimas *Komisija prieš Italijos Respubliką C-531/06, ECR I-04103*.
33. Europos Teisingumo Teismas. 2009 m. spalio 1 d. *Minister voor Wonen, Wijken en Integratie prieš Woningstichting Sint Servatius C-567/07, ECR I-09021*.
34. Europos Teisingumo Teismas. 2010 m. balandžio 22 d. sprendimas *Mattner C-510/08, ECR I-03553*.
35. Europos Teisingumo Teismas. 2010 m. liepos 8 d. sprendimas *Europos Komisija prieš Portugalijos Respubliką C-171/08, ECR I-06817*.
36. Europos Teisingumo Teismas. 2010 m. liepos 8 d. sprendimas *Komisija prieš Portugaliją C-171/08, ECR I-06817*.
37. Europos Teisingumo Teismas. 2013 m. spalio 17 d. sprendimas *Welte C-181/12, EU:C:2013:662*.
38. Europos Teisingumo Teismas. 2013 m. spalio 22 d. sprendimas *Staat der Nederlanden prieš Essent NV ir kt., C-105/12 ir C-107/12, EU:C:2013:677*.
39. Europos Teisingumo Teismas. 2014 m. gruodžio 18 d. sprendimas *Staatssecretaris van Economische Zaken, Staatssecretaris van Financiën prieš Q C-133/13, EU:C:2014:2460*.
40. Europos Teisingumo Teismas. 2016 m. gegužės 26 d. sprendimas *Komisija prieš Graikijos Respubliką C-244/15, EU:C:2016:359*.
41. Europos Teisingumo Teismas. 2016 m. birželio 30 d. sprendimas *Max-Heinz Feilen prieš Finanzamt Fulda C-123/15, EU:C:2016:496*.

Internetiniai šaltiniai

1. Europos Parlamento oficialus tinklapis [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://www.europarl.europa.eu/portal/lt>>.
2. Prieiga per internetą [interaktyvus]: <http://www.esrinka.lt/lt/es-vidaus-rinka_91/judejimas.html>.

SANTRAUKA

Kapitalo judėjimo laisvės reikšmė civiliniams teisiniams santykiams

Nuo kapitalo judėjimų principo įgyvendinimo pradžios, t.y. ekonominės ir pinigų sąjungos sukūrimo, kapitalo judėjimų liberalizavimas plėtojosi sistemingai, palaipsniui įgydamas vis didesnę svarbą ne tik Europos Sąjungos vidaus rinkoje, tačiau ir santykiuose su trečiosiomis šalimis. Šios laisvės užtikrinamos nuostatos daro įtaką valstybių narių ekonomikai plačiąja prasme, kurios neatsiejama priežastimi yra kapitalo judėjimo laisvės poveikis civiliniams teisiniams santykiams. Kadangi kapitalo judėjimo laisvės objektas didžiąją dalimi apima visus civilinius teisinius santykius, susijusius su kapitalo judėjimu, peržengiančiu vienos valstybės ribas, šios laisvės poveikis yra nenuginčijamas ir detaliau nagrinėtas šiame darbe.

Kapitalo judėjimo laisvė, kaip vienas iš pamatinių, fundamentalių ES vidaus rinkos elementų, nustato tam tikras leidžiamo bei draudžiamo elgesio taisykles ir šio elgesio modelio nustatymo rezultatas atsispindi civilinių teisinių santykių, susijusių su kapitalo judėjimais, liberalizavimu, palengvinimu, nediskriminavimo užtikrinimu, o tai daro įtaką tarptautinės civilinės apyvartos intensyvėjimui bei teigiamam ekonominiam efektui. Nepaisant to, iki šių dienų yra išlikę nemažai kapitalo judėjimo apribojimų, taikomų valstybių narių nacionaliniuose teisės aktuose. Būtent todėl šio darbo problematika siejama su valstybių narių pasyvumu tam tikrų kapitalo judėjimo laisvės nuostatų civilinių teisinių santykių srityje, atžvilgiu, paveiktu siekio išsaugoti strateginius viešuosius interesus, viešąją tvarką, visuomenės saugumą ar kitais vidaus politikos pagrindais, kurie dažnu atveju yra neproporcingi siekiamam tikslui ir Teisingumo Teismo pripažįstami ribojančiais laisvą kapitalo judėjimą.

SUMMARY

The Importance of Free Movement of Capital in Civil Legal Relations

Since the beginning of implementation of the free movement of capital, *i.e.* creation of economic and monetary union, liberalization of capital movements developed systematically, gradually increasing the importance not only within the European Union's internal market, but also in its relations within the third countries. The provisions, guaranteed by this freedom, affected the economy of Member States in a broad sense and an integral part of that is the impact of free movement of capital to civil legal relations. Since the object of the free movement of capital covers most of the civil legal relations regarding the movement of capital with the cross-border element, the effect is incontrovertible and further analyzed in details within this master thesis.

Free movement of capital, being one of the foundational, fundamental elements of European Union's internal market, provides a list of permitted and prohibited rules of conduct and the result of those rules is reflected within civil legal relations in connection with movements of capital, liberalization, facilitation, non-discrimination, which are influenced by the international intensification of civil turnover and a positive economic effect. Nevertheless, the number of restrictions on the movement of capital between Member States remained up to this day within national legislations. That is why the main issues, being covered within this master thesis are associated with the passivity of Member States' regarding certain provisions of free movement of capital in respect of civil legal relations, influenced by desire to preserve strategic public interests, public order, public safety or other grounds of domestic policy that are frequently not proportionate to the aim pursued and recognized as restricting the free movement of capital by the Court of Justice of the European Union.